

DATORRENA

Kapitalismoaren plangintza
zentrala martxan da **IÑAKI SOTO > 3**

MODA «ZIRKULARRA»: Jantzi
gehienak, birziklatu ordeztu, Afrikako
zabortegetara botatzen dira **> 7**

2022ko maiatzaren 14a | XVI. urtea • 773. zenbakia
0,50 euro

GAUR8

mila leiho zabalik
www.gaur8.info

**FILOSOFIA IKASGAIA, JOMUGAN:
«HAUSNARKETARA BIDERATUTAKOA EZ DA
PRODUKTIBOTZAT HARTZEN» > 12**

Oskar MATXIN | FOKU

**Bulgaria, Europar Batasunera
sartzeko atea gazte
mazedoniarrentzat** 04

**Moda kutsagai: Mendebaldeko
herrialdeetako arropak Afrikako
zabortegetan amaitzen du** 07

**Hezkuntza lege dekretu berriak
jomugan jarri du Filosofia** 12

**Garaiaren erradiografia mugitu
bat egingo du Maialen Lujanbiok
«rr #5marra» emanaldietan** 18

**Odei Barroso Gomila: «Akuilu bat
da niretzako rapa egitea, terapia
moduko bat»** 22

**Lur Errekondo, eskubaloia utzi eta
harriari heldu dion kirolaria** 27

Juantxo Egaña: Behatxulotik 31

SINADURAK:

- 03 **Iñaki Soto:** Kapitalismoaren
plangintza zentrala martxan da
- 10 **Jonander Agirre Mikelez:**
«Broken Dreams»
- 11 **Mikel Zubimendi Berastegi:**
Kontzientzia kolektibo mingarri
eta minduaz
- 16 **Maider Iantzi Goienetxe:**
Aukerak zabalduz
- 16 **Xabier Mikel Errekondo:**
Min ematen dit
- 17 **Amaia Ballesteros**
- 20 **Gorka Zozaia:** Ilargiak
kulunkatzen duenaz
- 25 **Itzea Urkizu Arsuaga:**
Burmuina jotzeaz
- 30 **Maitena Usabiaga Sarasua:**
Pentsatu al duzu noizbait
zoriontsu izateko beldur zarela?

{ datorrena } Iñaki Soto

Kapitalismoaren plangintza zentrala martxan da

Duela gutxi, Elon Muskek Twitter erostearen harira, Grace Blakeley pentsalari eta aktibista ingelesak operazio hori kapitalismoaren plangintza zentralaren erakusgarri ezin hobea zela aipatu zuen. Merkatua aldatu gabe ekonomian eragiteko aukera ukatzen duten ideologo berdinek, Estatuaren plangintza bideraezina dela dioten enpresariak, esku hartzeak eraginkortasuna murrizten duela eta ustelkeria eragiten duela dioten agintariek, eragin sozial garrantzitsua duen konpainia bat oligarka bati saltzea sostengatzen eta finantzatzen dute. Ez dago «esku ezkuturik», beraiek dira.

Planifikazioa beti existitu da, noski, baina hau beste eskala batekoa da. Ekonomia sozialistarekiko aldea ere handia da. Kasu honetan, planifikazioa ez da demokratikoa, ez du inolako kontrol sozialik, ez du kontrapisu instituzionalik eta ez du konturik ematen. Helburua ez da lehia askea sustatzea, baizik eta kasta baten onura partikularrak areagotzea.

Ez da hori gaur egungo egitateetan Sobietar Batasuna zenaren irudi karikatuzatuekin bat datorren elementu bakarra. Azkenaldian, Mendebaldean, supermerkatu hutsak, itzalaldi elektrikoak, erregaiak hartzeko ilarak, hainbat elikagairen errazionatzea, ustelkeria sistemikoa, eraginkortasunik ez larria oinarritzko zerbitzuetan, erakundeen muturreko burokratizazioa, kontrol sozial mugagabea eta zentsura ikusi ditugu. Sobiet blokearen kolapsoaren aurretik, gaizki bizi zen herri baten eta pribilegioak atxikitzen zituena kasta baten arteko kontrastea azaltzen zen. Gaur egungo hegemonia kapitalistan, jendartean dauden desberdintasunak hain dira lizunak sistema honen abokatuek zailtasun handiak dituztela horiek defendatzeko.

Horregatik iruditzen zait bereziki interesgarria Blakeleyren ikuspegia. Ezkerrak plangintza eredu hau bultzatzeko tentazioa izan dezakeela salatzen du, bere tradizio

ideologikoaren parte gisa ulertu dezakeelako. Bai sozialisten kasuan, bai sozialdemokraten kasuan. Benetan jendearen alde egiteko, plangintza oligarken eta eliteen zerbitzura dauden burokraten eskuetatik kentzea ezinbestekoa da, ordea. Ideia hori hainbat lanetan defendatu du Blakeleyk, adibidez, erakundeek pandemiari emandako erantzunari buruz idatzi duenean [<https://bit.ly/3FFbHpi>]. «Ekonomia planifikatu batean bizi gara jada, baina aurrera eramaten ari den plana ez da demokratikoa, ezta arrazionala ere». Bere ikuspuntutik, irtenbidea plangintzaren markoa onartzea da, baina jendearen zerbitzura jartzea, lehentasunak ezartzea, demokratizatzea eta kontuak ematera behartzea.

Historikoki sektoreen liberalizazioa kritikatu izan du ezkerrak, arrazoi osoz. Zenbait alorretan, ordea, liberali-

Benetan jendearen alde egiteko,
plangintza oligarken eta eliteen zerbitzura
dauden burokraten eskuetatik kentzea,
lehentasunak ezartzea eta
demokratizatzea ezinbestekoa da

zazioa baino planifikazio burokratikoa eman da. Kalitatearen eta segurtasunaren protokolizazioarekin, adibidez. Zenbait sektorek negozio eredu aldatu dutela diotenean grazia egiten dit. Ondasunak ekoizten zituzten enpresak izatetik zerbitzua ematen duten enpresak izatera igaro omen dira. Gauza bat merkatuaren dogmak dira, eta beste bat dira gezurrak. Jakina, Estatuak herritarrak astean gutxienez bi egunetan egunkaria eroatera behartuko balitu, eta gero mehatxupean edukiei buruzko test bat bete beharko balitz, prentsarako negozio eredu berri bat asmatuko genukeen. Horren ordez, klientelismoa indartzen duten planifikazioak lantzen dira gurean. Oligarken eta burokraten alde. •

BULGARIA, EB-RA SARTZEKO ATEA

Etorkizunik gabe, gazte mazedoniarrek Bulgariako pasaporte dute ihesbidea

Kristina Petrovskak Ipar Mazedoniatik alde egingo du, Bulgariako nazionalitatea

lortu eta EBn lan egiteko aukera izan bezain laster. Bere herrialdean ia ez dago lan aukerarik eta, aurrera egiteko, alderdi politikoekin eta oligarkekin loturak behar dira. Sistemarekin nazkatuta eta etsita, duela hiru urte hasi zen nazionalitate bulgariarra tramitatzen, kamioi gidaria den bere nebarekin batera.

«Etorkizun hobea» lortzeko egin zuela eta hainbat lagun dagoeneko Mazedoniatik kanpo daudela azpimarratu du: Suedian haurrak zaintzen ditu batek, eta beste bik gurutzatzen lan egiten dute (mazedoniarren artean ohikoa da). Horietako bakar batek ere ez zuen itsasorik zeharkatu edo hesirik gainditu behar izan;

 MIGRAZIOA / Miguel Fernandez Ibañez

Aukera falta dela-eta, gazteek Ipar Mazedoniatik alde egin eta Europar Batasunean lan egiteko aukera bilatzen dute. Bulgariako pasaporte lortzea da biderik errazena. Sofiaren ustez, Mazedoniako herria Titoren Jugoslaviaren sorkuntza artifiziala da, eta tesi horri jarraituz, izapideak errazten ditu.

EBko estatu kide bateko pasaporte lortzea izan zen bidea.

«Jendearen pentsamoldea epe laburrekoa da. Hemen lana baldintza batekin banatzen da: zuk eta zure familia osoak, ez zuk bakarrik, alderdia babestu behar duzue», dio Kristinak, Mazedoniako alderdi politiko nagusiek (VMRO, SDSM eta DUI) kontrolatzen duten sistema klientelarrari erreferentzia eginez. Soldata txikiak

eta langabezia handia dituen herrialde pobretu honetan, Kristina bezalako gazteek emigratzea erabakitzen dute, eta modurik errazena Bulgariako nazionalitatea tramitatzea da.

ARRAZOIA, KLIENTELISMOA

Klientelismoa gizarte orotan existitzen da, aspaldiko kontua da, baita naturala ere: gure aukeren barruan, denok saiatzen gara senide edo lagun ba-

ti laguntzen. Ikuspegi antropologikotik, Alex Weingrodek «autoritate maila desberdinetako pertsonen» arteko harreman zat jotzen du klientelismoa, «baina interes eta adiskidetasun loturen bidez lotuak daude, eta helburu jakin batzuk lortzeko beren harremana manipulatzeko dute».

Harreman hori indartu egiten da Alvin W. Gouldner soziologoak 1960an honela definitu zuenarekin: «elkarrekikotasunaren araua», alegia, lehen lagundu zizunari laguntzeko betebeharrak morala.

Arabiar satrapia aberatsetan, klientelismoa gaitz txikitat hartzen da. Mazedonian, ordea, ez dago biztanle guztiak asetzeko adina aberastasunik. Sistema disfunzionala da eta bere aurpegirik krudelena erakusten du egunerokoan: kontaktuak beharrezkoak dira lanean aurrera egiteko edo administrazioarekin izapideak arintzeko.

Etorkizunik gabe, gazteek ihes egiten dute. “Youth Study South-East Europe” azterlanaren arabera, gazteen herenak emigratzeko gogo bizia du, eta bitik batek atzerriko bizi baldintza hobeetan oinarritzen du bere erabakia.

Azterlanean gazteek lana aurkitzeko giltzarritzat jotzen dituzten faktoreak identifikatzen dira: «Lehenik eta behin, loturak eta lagunak; bigarrenik, jende boteretsuarekiko loturak, eta, hirugarrenik, zortea. Horien atzetik datoz esperientzia, hezkuntza maila eta alderdi politiko batean sartzeko».

Kristinak sistemaren bidegabekeria azpimarratzen du, eta hiruhileko kontratuak ka-teatzen dituela azaldu du. Haur Hezkuntzan lizentziaduna da, baina beste sektore ba-

Mazedoniarrek, oinezkoen pasabide bat zeharkatzeko zain.
Miguel FERNANDEZ IBAÑEZ

tean egiten du lan. Velesekoa da. Gainbeheran den eskualde industrialean kokatua, hiri hori ezaguna egin zen Donald Trumpen aldeko kanpaina zibernetikoa egiteagatik, eta Topilnica metalurgia lantegiaren itxieragatik. Seigarren hiririk handiena izan arren (50.000 biztanle), ez dago aukerarik.

«Jendea oso itxia da hemen. Desberdina bazara, gizarte arauetatik ateratzen bazara, beti ikusiko zaituzte ardi beltz bat bezala. Ez zara onartua sentituko», azaldu du.

Emigratzeko gogoa du, eta ez soilik lan eta aukera falta-gatik: oraindik homosexualitatea edo transexualitatea onartzen ez duen herrialde txiki baten pentsamoldeak ere zerkusia du. Urduri jartzen da, adibidez, jendaurrean agertzean. Horregatik eskatzen du izengoitia erabiltzea.

Skopjen, Mazedoniako hiriburuan, errazagoa da onartua sentitzea. Aukera gehiago dau-de, talde sozial gehiago, intimitate gehiago. Baina ez da nahikoa. Marija Dimkova Turismoan lizentziadunak inoiz ez du lan kontraturik izan. «Soldata ez da nahikoa» bere herrialdean, eta pare bat lan baino ez ditu egin. 39 urte ditu. Soldatak ez dira nahikoak, eta turismoa, bere sektorea, eskasa da. 2016an, bitartekari bati 450 euro ordaindu ondoren, Bulgariako pasaporteia lortzeko prozesua hasi zuen. «Lehen elkarrizketa egin nuen eta emaitza positiboa izan zen. Bide azkarrena eta errazena da».

Emakume baikor honek mazedoniarren artean arrunta den lan historia zirkularra du. Turista gisa 90 egunez sartuz, nahiz eta berez asteko zazpi egunetan lan egin, Marijak 20 urte daramatza Greziako hote-

Strugan, gazte talde bat ilunabarrean.
Miguel FERNÁNDEZ IBÁÑEZ

EB-KO KIDE IZATEAK ERE EZ DU EMIGRAZIOA GELDIARAZTEN

Balkanetako egoera dramatiko da. Ez da Mazedonia bakarrik, eskualde osoa baizik. Errumania eta Bulgaria EBko kideak dira, eta haien dinamikek erakusten dute Bruselak ez duela lortu gazteak emigratzera behartzen dituzten egitura mafioso eta klientelarrak aldatzea. Gurasoek Europa mendebaldean lan egiten dutelako aitona-amonek hazitako haur errumaniarrak hizpide dituzten erreportaje asko daude.

Tim Judah balkanologoaren ikerketa batek bilakaera dramatikoak erakusten du: kalkuluen arabera, 2050ean Bulgariak biztanleriaren %38,6 galduko du 1990arekin alderatuta; Errumaniak, %30,1; eta Kroaziak, %22,4. Hazkunde ekonomikoak –BPGa edo zor publikoa alde batera utzita– ez du herritarren bizitza hobetu eta, horregatik, gazteen erdiek ihes egin nahi dute. Bururik prestatuenean, Estatu espainolean ere gertatzen den bezala, aukera gozoak aurkitzen dituzte AEBetan, Alemanian edo Herbehereetan; hezkuntzarik gabeko langileek, aldiz, eskulan merkea izaten

jarraitzen dute harrerako herrialdeentzat. Horrela sortzen dira Balkanetan familia desegituratuak: milaka kilometrora dauden gurasoak, bidalketa sortak bidaltzen dituztenak beren familiek bizimodu txukuna izan dezaten.

Knomad erakundearen arabera, Mazedoniako herritarren ia heren bat aldi baterako edo modu iraunkorrean bizi da herrialdetik kanpo.

Etorkizunari begira, eta migrazio zirkularra ezaugarri duen eskualde batean –hau da, jatorrizko herrialdean bizitzea hilabete batzuetan eta beste hilabete batzuk atzerrian ematea lanean– errolda fidagarri bat egitearen konplexutasuna kontuan hartuta, egoerak Balkanetako despopulazioa ekar lezake: emigrazioa 1960ko hamarkadatik egon da lur honetan, baina bertako familiek gaur egun ez dute seme-alaba nahikorik populazio mailari eusteko, eta kanpoko inor ez dago prest herrialde hauetan finkatzeko, Alemanian ez bezala, 300 edo 440 euroko soldatak dituztelako eta aurrera egiteko «lagun» bat behar delako.

letan udako denboraldia egiten. Orain, Bulgariako pasaporteari esker, dena errazagoa da eta haratago begiratzen du. «Leku batean sei hilabetez lan egitea eta beste batean sei hilabetez bizitzea ez da bizimodu txarra, baina ezegonkorra da. Noiz arte bizi daiteke horrela? Lagun batek Berlinera joateko esaten dit; hasiera bat izan liteke», dio ilusioz.

Jada ez du nahi gaztaroaren joan-etorri hori: egonkortasuna nahi du, eta hori ez da familia bat, bizitza duina eskaintzen duen herrialde bat baizik.

Ipar Mazedoniak identitate gatazka handia du Bulgariarekin. 1991n bere independentzia onartu zuen lehen herrialdea izan arren, mazedoniera bulgarieraren dialektotzat hartzen jarraitzen du. Baina tentsioa handiagoa da: formalitate politikoetatik urrun, bulgariarrek uste dute mazedoniarrek Titoren Jugoslaviaren sorkuntza artifiziala direla, XX. mendearen hasiera arte mazedoniarrek euren burua bulgariartzat jotzen baitzuten. Horregatik, Sofiak herritartasuna lortzeko izapideak errazten ditu. Koherentea da bere jarrerarekin. «Horrela, 50 urte barru esango dute: aizue! Bulgariakoak zarete-eta», ondo-rioztatu du Petrovskak.

«Jendeak ez du iragartzen Bulgariako pasaportea duela, baina lagunartean hitz egiten da. Ezagun askok atera dute. Denok ditugu idealak, baina oinarritzkoena bizitzeko lan bat izatea da», dio Kristinak.

Duela urtebete hasi zuen Bulgariako pasaportea lortzeko prozesua. Haren senide batek gomendatu zion bitartekari batekin harremanetan jartzeko. 500 euro kobratzen ditu. «Pertsona horrek behar

dituzun dokumentuak ere prestatzen ditu: jaiotza agiria edo senideen agiriren bat. Gero dena itzultzen du», azaldu du. Nor zen bulgariarra bere familian? «Inor ez. Nire aitona derrigorrezko soldadutzan egon zen. Trikimailu bat da. Zure aitona eta gurasoak bulgariarrak zirela baino ez duzu esan behar.

EB kexu agertu da Malta, Zipre eta Bulgaria atzerritarrei nazionalitatea oso modu errazean ematen ari zaielako. Pro-

Bi gazte korrika, Skopjen.
Miguel FERNANDEZ IBAÑEZ

Etorkizunik gabe, gazteek ihes egiten dute. Hirutik batek emigratzeko gogo bizia du, eta bitik batek atzerriko bizi baldintza hobeetan oinarritzen du bere erabakia

«Jendeak ez du iragartzen Bulgariako pasaportea duela, baina lagunartean hitz egiten da. Denok ditugu idealak, baina oinarritzkoena bizitzeko lan bat izatea da»

zesua ustelkeriaz beteta dago. Bulgariaren kasuan, 2018an Sofiak 20 pertsona baino gehiago atxilotu zituen eroskeriagatik, 5.000 eurorainoko ordainketak onartzeagatik eta irabaziak lortzeagatik. Besteak beste, Petar Haralampiev Atzerriko Agentziako zuzendaria.

Identitate konprometitua duen herrialde batentzat bereziki mingarria den arazo honetan datu ofizialik izan gabe mazedoniarrek uste dute dagoeneko 100.000 herrikide baino gehiagok Bulgariako pasaportea dutela. Eta fluxua ez da eteten, mazedoniarrek ez dutelako espero EBn sartzeko prozesua laster amaitzea: joan den martxoan ireki bazen ere, uste dute betiko luzatuko dela, Turkiarekin gertatzen den bezala, baldin eta lehenago ez bada izarren aliantza desageritzen.

2009ko abenduaren 19tik,

EBko mazedoniarrentzako bisa turistikoak liberalizatu zirenetik, Kristina bezalako pertsonak jada ez dute dirurik eta denborarik gastatu behar 180 eguneko epean 90 egun bidaiatzeko, baina lan arazoa ez da konpondu. Egonkortasunerako, Europako pasaportea behar da. Ahal dutenek Esloveniako edo Kroaziako ateratzen dute, baina bestela beti izango dute hor Bulgariako atea. Aukerarik gabeko lurralde honetan geratzea baino aukera hobea da.

Horrela laburbildu du Kristinak: «Sufritu egingo dut emigratzen dudanean: zure bizimodua atzean uztea eta lan duina bilatzea ez da erraza. Dena utzi eta herrialde ezezagun batera joatea ez da erraza. Gainera, bigarren mailakoa izango zara beti. Hala ere, Mazedonian bizitzea baino hobea dela uste dut».

MODA «ZIRKULARRAREN» LERRO ZUZENeko BIDAIA

Jantzi gehienak, birziklatu beharrean,
Afrikako zabortegietara botatzen dira

📁 INGURUMENA / GAUR8

Greenpeace go-bernuz kan-poko erakundeak (GKE) argitaratu duen azken txostenak modaren industria ustez «zirkularrengan» eta *fast fashion* eredu jarri du fokua. Konkretuki, «Opari po-zoitua» izeneko ikerketak ipar hemisferiotik hego hemisferiora egiten diren arropa esportazioak aztertu ditu, eta nola herrialde aberatsenak, Afrikako zenbait estatutan ber-rerabiltzeko asmoz esportatu-tako jantziekin nahastuta, milaka tona ehun hondakin kanporatzen dituzten. Afrika-ko herrialde horiek, Kenya eta Tanzania batik bat, ez dira ehun hondakinak kudeatzeko gai, eta, ondorioz, hondakinek bertako lur eta ibaiak kutsa-tzen dituzte azkenean.

«Modaren industria azka-rrak (fast fashion) erabili eta botatzeko artikulua bihurtu ditu jantziak. Erabilera baka-rreko plastikoetara ohitu ga-ren moduan, erabilera baka-rreko modara ohitu gara», gaitzetsi du Celia Ojeda Marti-nezek, Greenpeaceko Biodiber-tsitate eta Kontsumo ardura-dunak.

«Ipar hemisferioko herrial-de eta enpresek, saldu gabe edo baztertuta gelditzen diren arropa kopuru izugarriak ku-deatzeko orduan, euren eran-tzukizuna saihesten dute, jan-tzietako askok konposatu arriskutsuak dituzten arren. Ekialdeko Afrikako jendartea bakarrik uzten dute esportatu-tako plastiko eta ehun honda-

Mendebaldeko herrialdeek Afrikako eskualde behartsuetara egiten dituzten arropa erabilien esportazioak aprobetxatzen dituzte, jantziekin nahastuta, ehun hondakinak kanporatzeko. Ondorioz, ipar hemisferiotik milaka tona zuntz hondakin eramaten dira Kenya eta Tanzaniara, bertako ingurumena kutsatuz.

kinen aurrean, horiek deusez-tatzeko inongo azpiegiturarik gabe», deitoratu du Ojeda Martinezek.

Greenpeacek plazaratu due-nez, modaren industria da at-mosferara isurtzen diren bero-tegi efektuko gasen %10en

ekoizlea. Gainera, sektore hau da, mundu mailan, ura gehien kutsatzen duena. Hortaz, era-gile ekologistak moda ustez «zirkularra» jasangarria izate-tik oso urruti dagoela sosten-gatu du. Kritikatu duenez, mundu osoko arropa markek

Bi ume Nairoibiko Dandora zabortegian, ehun eta plastiko hondakin artean.
Kevin MCELVANEY | GREENPEACE

«zirkularra» hitza erabiltzen dute «beraien irudia garbitze-ko saiakera batean». Konkretu-ki, salatu du fast fashion dela-koa, zerbait egitekotan, «abiadura hartzen» dabilela, eredu jasangarriago baten me-sedetan balaztatu beharrean.

«Merkatuan agertzen ari di-ren Shein bezalako aktore be-rriak moda ultra arinaren ne-goizio eredu bat ari dira sustatzen, zeina naturaren eta gizartearen esplotazioan oina-rritzen den», arbuia du talde ekologistak.

Izan ere, ekoizten diren jan-tzien %1 soilik birziklatzen da arropa berrietan, eta pieza be-

rien produkzioa %2,7 hazten da urtero-urtero.

AFRIKARAKO BIDAIA

Munduan ekoizten diren arropa gehienek hego hemisferio-ko garapen bidean dauden herrialdeetako lantokiak dituzte sorleku; fabrikatzaile nagusiak Txina, Bangladesh, Vietnam eta India izanik, ordena horretan. Beraz, herrialde asiar horietan arropak baldintza guttiz prekarioetan ekoiztu ostean, ipar hemisferio-ko herrialdeetara eramaten dira, bertan saldu daitezen.

Iparralde globaleko kontsumitzaile batek jantzi bat erosten aldeko hautua egiten badu, jantzi hau berarekin joango da etxera. Alabaina, uneren batean, kontsumitzaileak jantzi hori gehiago erabiliko ez duela erabakiko du, dela neurriak jada ez diolako balio, dela modaz pasatu delako edo dela hondatu egin delako. Kontsumitzaileak gehiago erabiliko ez dituen arropak GKE bati dohaintzan emango dizkio, arropa marken birziklatze kutxetara edo udal birziklatze puntu batera eramango ditu. Ondoren, jantzi horien %90 birziklatze komertzialei eta ehungintzako merkatariei saltzen zaizkie, eta gainerako %10a, aldiz, jatorrizko herrialdeko bigarren eskuko dendetan berriz salduko da.

ZIRKULARTASUNAREN NARRATIBA

Beraz, bigarren eskuko dendetara eraman ez diren jantzien %5 eta %10 bitartean zaborra da, ezin daiteke birziklatu, ezta berrerabili ere. Jantzien %25-50 artean deskonposatu egiten dute, eratorritako materialak berrerabiltzeko saiakera batean, eta jantzien %45-60 ekialdeko Afrikara esportatzen dira.

«Narratiba arruntaren ara-

Azostongo City Life elkarteko kide batzuk. GAUR8

Askotariko zaborra Nairobiko Dandora zaborte- gian. Kevin MCELVANEY | GREENPEACE

Jantzien %5 eta %10 bitartean zaborra da, %25 eta % 50 artean deskonposatu egiten dute eta gainontzeko %45 eta %60 artean Afrikara esportatzen da

«Arropa herrialde batetik bestera lekualdatze hutsak ez du prozesua zirkular bihurtzen», kritikatu du Greenpeace nazioarteko talde ekologistak

bera, arropa dohaintzan ematea arropa hondakinak tratatzeko bide zirkularra da, ekonomia zirkularra sustatzen duena; baina, zenbait kez- kak kolokan jartzen dute teoria hau. Adibidez, merkataritzari "karitate", "birziklapen", "desbideratzea" bezalako terminoak erabiliz deitu izan zaio, eta orain askok "zirkular" deitzen diote; hala ere, etiketa horietako bat ere ez da zehatza. «Arropa leku batetik bestera eramate hutsak ez du zirkular bihurtzen. Hasieran, arropa honek Mendebaldeko zaborte- gietan amaitzen bazuen, orain Afrikakoetan», azaldu du Gre- enpeacek.

MITUMBA AZOKAK

Mitumba hitzak «fardo» esan nahi du swahiliz, eta bertatik dator mitumba azoken, hau da, bigarren eskuko arropen salerosketarako plazen, izena. Iparraldetik ekarritako jantziak 50 kilogramoko fardoetan batzen dituzte eta, ondoren, fardoak azoka hauetan zabaltzen dituzte, barruan zer dakarten jakin gabe. Paketeen edukiaren %30-40 bitartean ezin daiteke berriz saldu, eta, ondorioz, ehun hondakin hauek Kenya eta Tanzaniako zaborte- gietan pilatuta amaitzen dute, birziklatu ezinik.

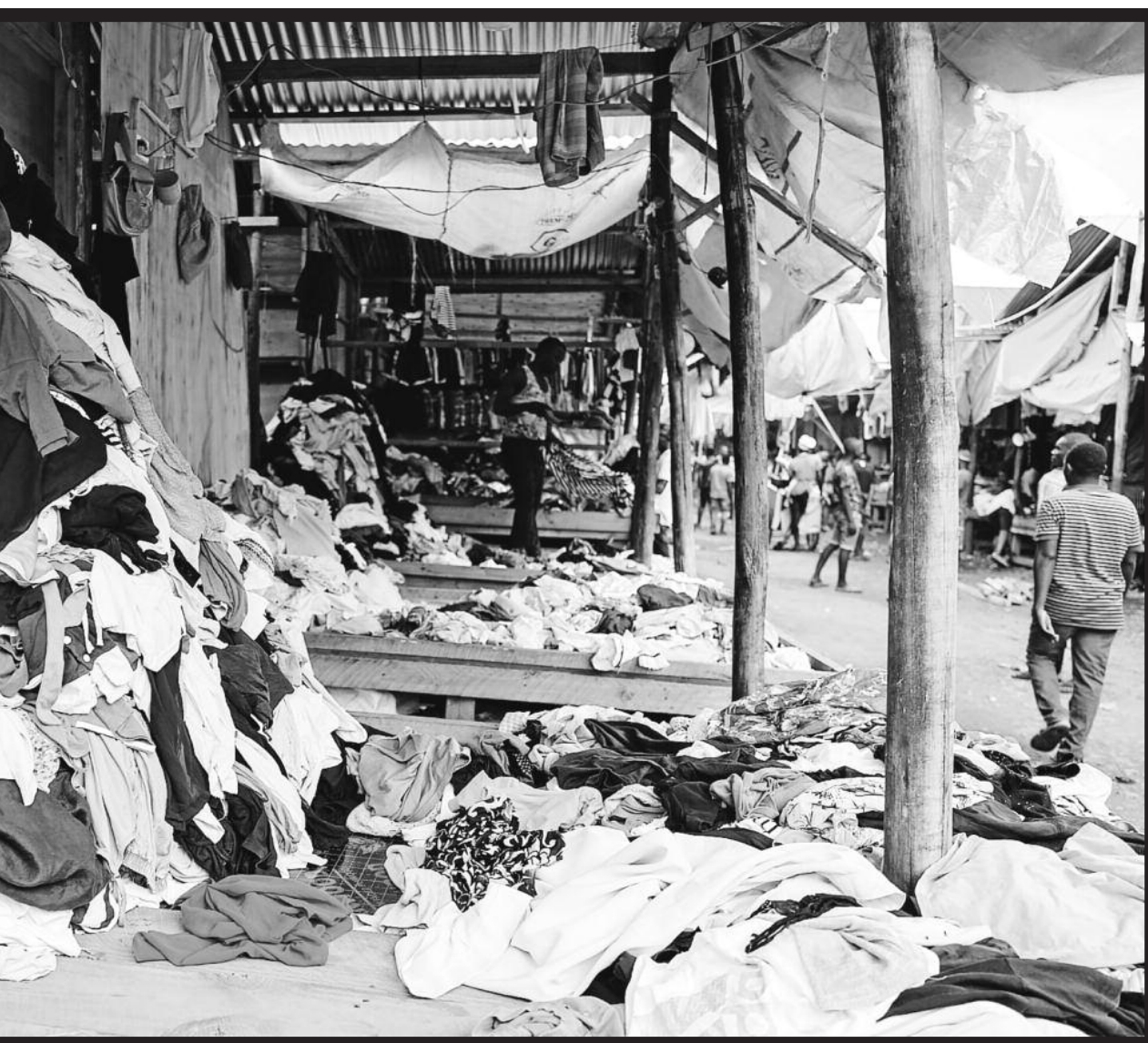
Greenpeacek jakinarazi du, gutxi gorabehera, «150-200 to- na ehun hondakin» eramaten dituztela egunero mitumba azoketatik zaborte- gietara. Jan- tzi hauen konposizioari dago- kionez, ia %70 sintetikoak dira (poliesterrezkoak gehienbat); hortaz, ez dira biodegradaga- rriak. Azoka hauetan saldu ga- be gelditzen diren jantziek pa- tu berdina dute, horiek ere zaborte- gietan metatuta ama- itzen baitute euren ibilbidea.

Mitumba azokak 1980ko ha-

markadaren amaieran iritsi zi- ren Afrikara, bertako ehungin- tza industria loratzen ari zen unean; izan ere, une hartan in- darrean zeuden muga zerga handiek lekuko jantzigintza eta beste jarduera batzuk ba- besten zituzten. Hala ere, 1990eko hamarkadako politi- ka liberalek muga zergak mer- katu zituzten, eta, horren era- ginez, jaiotzen ari zen ehungintza industriari lehia- kide berri eta merkeago bat aurkeztu zitzaion: bigarren es- kuko arropen mitumba mer- katua.

2000ko hamarkadako er- dialdetik aitzina, "Global Fas- hion Agendas Pulse" ikerketak argitaratutakoaren arabera, Mendebaldeko batez besteko kontsumitzaileak bikoiztu egin zuen erosten zuen arropa ko-

purua eta, beraz, Afrikako mitumba azoketan amaitzen zuen arropa bolumenak hazkunde proportzionala izan zuen. Hori horrela, egun, 15 milioi artikulua iristen dira astero Ghanako Kamanto azokara.

AEBEN MEHATXUA

Greenpeacearen aburuz, tokian tokiko ehungintza afrikarrak ezin izan zion lehiari eutsi ez zelako mitumbak eskaintzen zituen, eta afrikar kontsumitzaileek eskatzen zituzten, Mendebaldeko «tendentziak» erosleei opatzeko gai izan.

Garapen bete-betean zegoen ehungintza industria arriskuan egon zitekeela aurreikutsita, 2016an, Ekialdeko Afrikako Komunitateko (EAC) estatuek 2019rako ipar hemisferiotik inportatutako jantziei

zerga bat jarriko zietela adostu zuten. Dena den, AEBek EA-Cren erabakia inpugnatu zuten, merkatu libreari eraso egiten ziola egotzita.

Horiek horrela, zigor komertzialekin mehatxu egin zuen; Afrikan ekoiztutako arropa AEBetara zergarik gabe inportatu ahal izateko aukera desagerraraztearekin, esate baterako.

Washingtonen pultsuaren aurrean, jarrera desberdinak hartu zituzten herrialde afrikarrek. Batzuek, Ruandak eta Ugandak bezala, beraien ekonomia propioak sustatzearen aldeko apustua egin zuten, debekuari eutsiz. Baina, txanponaren beste aldean, Kenyak jakinarazi zuen ez zuela debekua errespetatuko «eskari nazionala asetzeko eta ehu-

Karume mitumba azokako postu bat Dar el-Saalam, Tanzanian.
Kevin MCELVANEY | GREENPEACE

AEBk Ekialdeko Afrikako Komunitateko estatuak zigor komertzialekin mehatxatu zituen Mendebaldeko arropa inportazioei zergak jarri ez ziezaieten

Ehun hondakinak erretzen direnean mikroplastikoak isurtzen dira ingurumenenera. Ikertzaileek mikroplastikoak topatu dituzte jada giza gorputzean

nak esportatzeko gaitasunik ez» zuela argudiatuta.

Halaber, ukaezina da mitumba merkatuek herrialde inportatzaileen ekonomiari nolabait laguntzen diotela. Kenyako Estatistika Bulego Nazionalaren arabera, «mitumba azoketako merkatariak bigarren eskuko arropa eta oinetakoen industriaren baitan sartzen dira, eta herrialdeko eskulanaren %10 kontratatzen dute».

Gainera, iturri berak kalkulatutako duenez, «bigarren eskuko arroparen inportazioek herrialdeko inportazio guztien balio monetarioaren %1 ordezkatzeko dute».

MIKROPLASTIKOAK ELIKAGAI KATEAN

Jantzi gehienak poliesterrez eta biodegradagarriak ez diren elementuz daude osatuta. Beraz, jantzi hondakinak zabortegietara botatzen direnean, ez dira deskonposatzen, eta mikroplastikoek ingurunean amaitzen dute. Azkenean, era batera edo bestera, mikroplastiko hauek elikagaien katean amaitzen dute, gizakienganaino helduz.

Zehazki, ehun hondakinak desagerrarazteko xedez erretzen direnean, mikroplastiko zuntzak airera askatzen dira. Ondorioz, Greenpeacek ohartarazi du azken ikerketek mikroplastikoen presentzia de-

tektatu dutela gizakien digestio aparatuan, odolean eta birriketan.

«Plastikozko arropen hondakinak tokiko ingurumeneari pilatuko dira, eta jada herrialde horietan existitzen den plastikozko hondakinen krisiari gehituko zaizkio, zeina ehun hondakinen kopuru izugarriak larriagotuko duen», aurreikusi du Greenpeacek.

Horiek horrela, Ojeda Martinezek jakinarazi du ez dela nahikoa jantzietako etiketetan «jasangarri» hitza jostea edo birziklapena bezalako «soluzio faltsuetan» oinarritzea; baizik eta «negozio eredu aldatu» behar dela. «Ehun hondakinen esportazioa debekatuko duen nazioarteko akordio bat behar dugu, diseinuak benetan birziklagarriak izan daitezen erregulatuko dituen eta ekonomia zirkularra sustatuko duena», aldarrikatu du Ojeda Martinezek.

Era berean, Greenpeaceko Biodibertsitate eta Kontsumo arduradunak sententziatu du ehungintza industriak ordaindu behar duela bere praktiken ondorioz kaltetutako lur eta ibaien garbiketa: «Ehungintza da hornidura katean zehar, hau da, produktuaren balio bizitza osoan, ingurumenari eta osasunari eragindako kaltea garbitzearen kostuaren erantzule finantzarioa».

Jonander Agirre Mikelez - @jonanderagirre
Arkitektoa

«Broken Dreams»

Gmür Geschwenter Kyburz arkitekto suitzarren webgunean erreferentzia bila bueltakarenbilela oso ohikoa ez den atal batekin egin

nuen topo. “Broken Dreams” atalean estudioak landutako proiektuen zerrenda luzea agertzen da. Bidean eta garatu gabe geratu diren proiektuak direla deduzitu dut nire alemanaren ezagutza eskasa baliatuz. Zenbat eskertzen den porrotak ere ospatzea.

Aste honetan, ostegunean eskaini dudana hitzaldia prestatzen ibili naiz eta zutabe honi izenburu berdina ipintzea erabaki dut optimizazio logika batek bultzatua. Hitzaldia Euskal Herriko Arkitektoen Elkargoaren Bilboko egoitzan izan da, arkitekto gazteentzako Peña Ganchegui sarietan aipamen berezia jaso ondoren eskatu ohi dena. Saritu guztiek beren ibilbidea azaltzeko balio izaten du hitzaldiak eta premisa hori hartuta izenburua ezin hobeto datorkio: “*Broken Dreams*” edo izango ez dena.

Nire lanaren zati garrantzitsu bat paperean gelditu diren proiektuak dira. Horrek ez du esan nahi proiektu utopikoak direnik (guztiak ez behintzat); batzuek arrazoi ekonomiko edo normatiboekin egin dute topo, beste batzuek ez dute kontsentsu politikorik jaso edo politikarien tiraderetan geratu dira momentu egokiaren zain. Asko lehiaketak dira, edo sustatu nahi izan ez diren altzairu edo objektuen prototipoak. Batzuk elkarte edo kolektiboekin bultzatutako prozesuak dira, bukaerarik ez dutenak. Behin edo, bezeroa pikutara bidali behar izan dut. Ordu asko dago sartuta. Horietako batzuk kobratu dira, asko ez.

Hortaz, poztu bai, baina harritu ere egin ninduen lehen aipamen berezia

Ilustrazioa: JONANDER AGIRRE MIKELEZ

jasotzeak. Nire urtarrileko zutabea aipatzen nuen bezala, badira Euskal Herrian izugarritzko meritua duten arkitektoak eta zaila egiten zaidan bezala bata bestearen aurretik haiek hemen zerrendatzea, arrotza egiten zait ere nire burua inoren gainetik ikustea.

Azkenaldian asko dira arkitektura-ren gainbehera azpimarratzen duten ahotsak. Orain dela hilabete eskas Alvaro Sizak eskainitako elkarrizketa batean literalki zioen: «Arkitektura hilzorian dago». Carme Pinosek beste elkarrizketa batean panorama iluna aurkezten zuen, merkatuaren logika neoliberalen ondorioz. Batak eta besteak egoera aurkezteko logika sistemikoetara jotzen dute, kontratazio sistema eta lehiakortasun legeak bezalako logika konkretuak seinalatuz. Ez bata ez besteak ez dute

Espainiako Kongresuak urtarrilean onartutako Arkitekturaren Kalitatearen lege proiektu berria aipatzen eta baliteke horrek legeak sortzen duen itxaropen mailaz zerbait esatea.

Sarien balio nagusia ikusezina den lan bat azaleratzeko ahalmena da, baina badute muinean gure gizartean gehiegitan dagoen lehiakortasunaren logika. Peña Ganchegui sarien helburu nagusia Euskal Herrian arkitektura panorama gazte bat sortzea bada, ziurrenik arrakasta handiagoa luke (eta parte-hartze pluralagoa) hierarkia batean oinarrituko ez balitz eta elkarrizketa baterako plataformak sortuko balitu.

Hortaz, ez da kasualitatea berandu ibiltzea nire hitzaldira gonbidatzeko, berez nahiago dudalako ekainaren 10ean egingo den mahai-ingurura gonbidatu eta denon artean honi buelta ematen saiatzea. •

{ asteari zeharka begira } **Mikel Zubimendi Berastegi**

Kontzientzia kolektibo mingarri eta minduaz

Minkide kuttun bat badut errusiarzale peto-petoa dena baina Putinekin erabat amorratuta dagoena. Ukrainako gerraren errua Lenini botatzea ez dio barkatzen, ezta barkatuko ere, hildakoak bake-bakean uztearen oso aldekoa baita. Aurrekoan geratu ginen kafe baten bueltan eta gerraren parte eskatu nion, zein doan irabazten, zein galtzen, edo denok galtzaile edo... zer kristo ari den gertatzen ulertu nahian. Harritu ninduten bere erantzunek, eta eskertu nituen, horizontea sakontzeagatik.

Aipatutako batzuk hemen konpartituko ditut. Momentu kultural kurioso batean bizi garela ziotan, begirada eszeptikoak nagusi direla, nihilismoak sarriegietan bisitatzen gaituela, gure mundumira bera mikazteraino. Kontzientzia kolektiboa mingarria eta mindua dugula, ezkortasuna eta heriotza gutarragoak egin direlako agian, eta zentzua, giza zentzua, susmagarriagoa. Eta aipatu zidanez, ez zaio bakarrik ezker politikoari pasatzen, orokortu egin dela joera: kontzientzia azterketak ugaritu egin dira, trikimailu zahar guztiak ezagutu eta nahikoa izan dugulako ustea zabaldu da. Hainbeste kontu hainbeste aldiz txalotu ditugula, egia gezur bilakatzen hainbeste aldiz ikusi dugula, eguneroko ogi eginda, ze ezkortasuna giro egokitu egin zaigun, zabaltzeko aitzurraren beharrik ez duen ildo.

Horiek horrela, nola ez da izango zinikoa bizi dugun garaia? Izango ez da, ba! Eta parrastadan jarri zizkidan adibideak: iseka egiten digute, aurpegira; den-denek, dauden eta ez dauden guztiek: munduak ziria sartzen digula, eta natura bera ama eta ama gaizto bezala aurkezten zaigula. Gezurra esaten digutela eta zoria burlatia dela guretzat. Bai, egia dela osasunaz hitz egiten denean denok jartzen dugula belarria pronto, eme eta ar, gazte eta zahar, pobre eta aberats, baina osasunaren

faltan gaudela, gaixotuta dagoela mundua, gizartea eta dena. Eta betikoa dela lege: adina pasatu egiten zaigula, eta ongia urrundu eta gaizkia presaka datorrela.

Bere umore partikularrekin horrela ziotan, «*c'est comme ça*: urteak badoaz, denborak hegal egiten du, eta heriotzak atrapatzen gaitu, bai ala bai. Eta hilobiek irensten gaituzte, lurrak tapatzen, eta usteltzeak desgingo gaitu. Ahanzturak akabatu egiten gaitu eta atzo pertsona izan zena gaur hautsa da, eta, bihar, ezer ez». Patu krudela hori dela, kreatura guztiona.

Lasai utzi nion nahi zituen denak botatzen, denetarako baitzeuzkan hitzak. Euskal eskolaren inguruko hitzarmena? Pozik, baina irakaskuntzan gailentzen ari dela katekesi «dysneifikatu» bat; gure gazteek, gure maisu-maistrek, ez dituztela peluxecko hartztxoak be-

«Zein den etorkizuneko zientzia? Filosofia. Zein punta-puntako teknologia? Pospoloa. Noiz den herri bat garaiezin? Literatura erostean, krisi gordinenetan bereziki»

har, parte emozionalaren gaindosia dagoela eta hobe dugula xalotasun horretatik, anputatzen gaituen inozentziatik ihes egitea gure arima «macdonaldsifikatu» ez bada. Ez esateko gezurrik gure gazteei, egia direla ez erakutsi, Jainkoa zeruan eta munduan marabilla bat dela esaten. Arrazoiz, ez dituztelako diskurtso horiek erosten. «Erakutsi diezaiegun oztopoak, tristura handiak, une latzak daudela, joango diren lan merkatua oso krudela dela. Zoriontasunaren prezioa ezagutzen ez badute ez direlako inoiz zoriontsu izango».

Denetarako zuen: zein den etorkizuneko zientzia? Filosofia. Zein punta-puntako teknologia? Pospoloa. Noiz den herri bat garaiezin? Literatura erosten duenean, krisi gordinenetan bereziki. •

FILOSOFIA, JOMUGAN

Hezkuntza lege dekretu berriak aldaketak ekarriko dizkio irakasgaiari

Zaharrak berri Filosofia irakasgaiarentzat, oraingoan ere hezkuntza lege batek ekarriko dituen aldaketez ez baita libratuko. Hilabete batzuk lehenago iragarri zuena betez, iragan martxoan onartu zuen Madrilgo Hezkuntza Ministerioak errege lege dekretu berria; horrekin, datorren ikasturteari begira, aldaketa batzuk txertatuko ditu Derrigorrezko Hezkuntzan.

Eztabaida Filosofia irakasgaiaren bueltan kokatu da. Izango duen errelevantzia kezka hartu dute horretan diharduten eragile, elkarte eta irakasleek. Egia bada ere lege dekretuak derrigorrezko ikasgai bezala berreskuratuko duela Batxilergoko lehenengo mailan (bigarren mailan derri-

 HEZKUNTZA / Oihane Larretxea de la Granja

Dekretu bidez tarteka hezkuntzan egiten diren aldaketekin Filosofia eta pentsamendu kritikoa elikatzea bilatzen duten irakasgaiak atera ohi dira kaltetuak. Azken iragarpenek hautsak harrotu dituzte berriz ere. Maitane Nerekan (Agora), Ekai Txapartegi (EHU) eta Lorea Agirrerren (Jakin) ahotsak batu ditugu auzi honen bueltan.

gorrezkoa izaten segituko du), badatoz galerak, besteak beste, DBHn 4. mailatik ezabatu eta Madrilek erkidegoen esku utziko duelako hautazko gisa eskaintzeko aukera, haiena baita hezkuntza eskumena. GAUR8k baieztatu ahal izan duenez, Hego Euskal Herriak hautu horri eutsi dio, eta bai EAEko eta bai Nafarroako Hezkuntza sailek bermatuko dute.

Lakuako Hezkuntza Saileko iturriek hedabide honi adierazi diote bai Lehen Hezkuntza-ko 6. mailan, bai DBHko 1. mailan “Balio zibikoak eta etikoak” deituriko irakasgaia eskainiko dela, derrigorrean, asteaz bi orduz. DBHko 2. eta 3. mailetan, ordea, irakasgai horren ildoari jarraitzen dion hautazko bat eskainiko da, “Pentsamendu kritikoa eta au-

Lerro hauen azpian, Maitane Nerekan Umaran, Agora filosofia elkarteko lehendakaria.
Oskar MATXIN | FOKU

tonomoa”, astean bi orduz. DBHko 4. mailan hautazko moduan eskainiko da “Gara-pen pertsonal eta sozialari aplikatutako filosofia”, besteak bezala, astean bi orduz. Batxilergoan, modalitatea dena delakoa izanda ere, “Filosofia” emango da 1. mailan eta “Filosofia-aren historia” 2. mailan. Batean zein bestean, astean hiru ordu eskainiko zaizkio irakasgaiari, iturri berberak adierazitakoaren arabera.

Gauzak horrela, filosofia eta pentsamendu kritikoa eguneroko tresna dutenengana jo dugu. Nola ikusten dituzte eraginak? Zer ondorio ekar ditzakete? Zer ekarpen egiten digu filosofiak eta zer inportantzia du gure eguneroko bizitzan? Galdera horiek eta beste zenbait ase nahi izan ditugu Maitane Nerekan Agora elkarteko presidentearekin, Ekai Txapartegi EHUko Filosofia irakaslearekin eta Lorea Agirre Jakin aldizkari-ko zuzendariarekin.

MUNDUAN KOKATZEKO GAKOAK

Aldaketa eta, hein batean horrek baieztatzen duen azken urteetako joera, «oso kolpe gorrak» izan dela iritzi dio Maitane Nerekanek, «minimoen panorama» planteatzen duela-ko Pedro Sanchezen koalizio gobernuak. «Abiatzen gara egoera batetik non Filosofia-ren defentsa egin behar dugun, eta hori oso esanguratsua da», esan eta zera erantsi du: «Ez dut ikusten Matematikako irakasle bat matematikaren defentsa egiten, baina guk, ordea, legez lege beti ibili behar dugu ikuskatzen eta borrokatzen».

Agorako presidentearen ikuspuntutik, azken lege gut-tietatik «txarrena» da honakoa; are gehiago, «bere burua

progresistatzen duen gobernu batek Wert Legeak baino egoterra zailagoa uzten digu», gaineratu du. Izan ere, hezkuntza curriculumari begiratzuz gero, ordu murrizketa aldetik honek egiten die murrizketa handiena filosofiari, balio etiko eta zibikoei eta orokorrean «hausnarketa kritikoa sustatzen duten irakasgaiei».

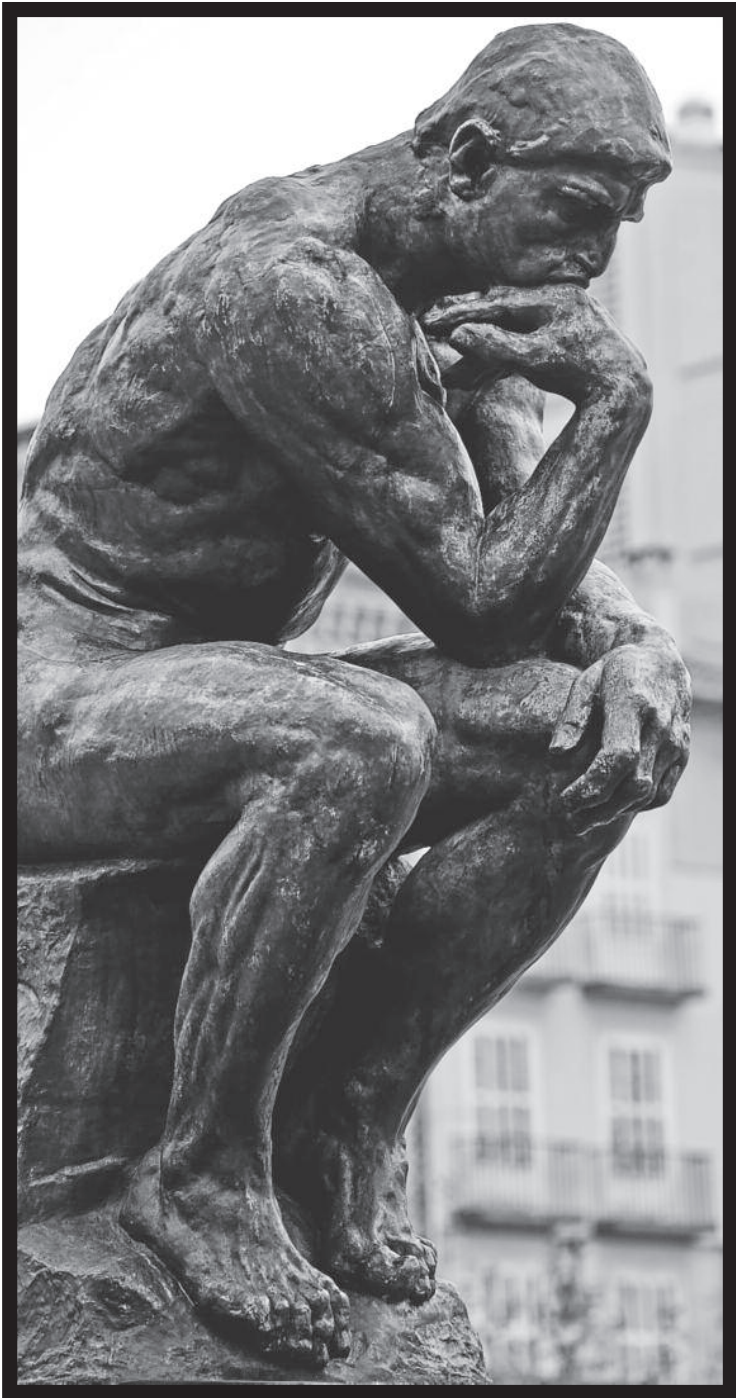
«Egia da pentsamendu kritikoarekin lotutako ikasgai berriak proposatzen direla eta hori garrantzitsua da», baina horiek oso ikasturte gutxitan direla derrigorrezkoak kritikatu du, eta hautazko gisa eskaintzeak ez duela bermerik ematen. «Hausnarketara bideratutakoa dena ez da produktibo bezala ikusten, eta guretzat hori errakuntza handi bat da: ez dugu uste mundua egitera egon behar garela hezkuntzatik, baizik eta munduan kokatzera».

Irakasgai tronkal gisa eskaintzea da gakoa, Agorako presidentearen ustez. «Hezkuntza konpetentzial batean, eta gainera dekretu berriak aipatzen dituen konpetentziei erreparatzen badiogu, ikaslearen 'irteera profil' horretan aipatzen da jarrera kritikoa garatua behar duela diziplina guztiekiko. Halaber, zientziarekiko ikuspegi kritikoa eta analisia egiteko gaitasuna ere jasotzen dira, baina gero inon ez da ematen espazio espezifikorik hori guztia lantzeko eta helburuak betetzeko».

Filosofiak ematen dituen gaikoak errealitatea interpretatzeko are eta inportanteagoztat jotzen ditu garaiotan Nerekanek. «Mundua etengabe aldatzen ari da, eta erronka berriak etengabe agertzen zaizkigu. Horiek pentsatu eta birpentsatzeko gaitasuna oso aktibo izan behar dugu, dela

Nerekan: «Txikitatik hausnarketarako gaitasuna dute umeeek, baina gure hezkuntza ereduak blokeatu egiten du pentsamendu kritikoa, autonomia eta sortzailea»

Pandemian hartu diren erabakiek eta sortu diren egoerek erakutsi dute filosofiaren balioa: «beldur itsuan» ez erortzeko denek behar izan dugu pentsamendu propio bat izan

«Pentsalaria», Rodinen eskultura ezagunenetakoa. Lander FDZ. ARROIABE | FOKU

zientzian, politikan, ingurumenean, ekonomian, gizarte antolaketan, dela feminismoan... Ezinbestekoa da jakintza bat errealitatearekin lotzeko gaitasuna izatea, eta horretan pentsamendu kritikoa izatea».

Pandemia aipatu du adibide hurbilena bezala. «Zientziak markatu behar izan ditu lehenetsun batzuk, eta erabakiak nork hartu behar zituen auziaren gaineko hausnarketa egin behar izan da. Ea politikaren eremuak zer eragin izan behar zuen zientziaren eremuan, adibidez. Filosofiako jende ugari aritu da hausnarketa horietan, baina orokorrean gizarte osoak behar zuen izan pentsamendu propio bat beldur itsuan ez erortzeko. Buruko eritasunen mendean bizi gara. Autonomia kritikoak asko lagunduko liguke indibidualki zein kolektiboki». Bere iritziz, ordea, «ez dago herritar autonomoak egiteko interesik».

Filosofiako irakasleek egiten dutena –eta hau azpimarratu nahi du Nerekanek– ez da aldarrikapen laborala, baizik eta gizarteari begirakoa. «Gabezia horrek oso eragin kaltegarriak izango ditu. Gizarte moduan, eta batez ere euskal gizartean, non hausnarketa kolektiboaren beharra eta hausnarketa pausatu eta kritiko baten beharra gure gako historiko bat izan den, oso beharrezkoa da».

Agora elkarteko kide asko, aldi berean, hurrekin filosofia lantzen duen Jakinmin elkarteko kide dira. Transmisioaren balioa aipatu du Nerekanek. «Haurrak lau-pabost urte dituenetik aurrera, hizkuntza erabat garatua duenetik, badu hausnarketarako gaitasuna, eta horri bidea ematen badiogu pentsamendu abileziak deitzen diren ho-

riei begira pentsamendu konplexua garatzeko gaitasuna askoz ere sendagoa izango da».

Oiartzunen urteak dira hurrekin sortutako talde sendoa dagoela, Donostian ere ibilbidea egin dute, eta gero eta gehiago ari dira batzen: Errenterian, Durangaldean, Iruñean... «Txikitatik horretarako gaitasuna dute, baina gure hezkuntza ereduak egiten duena da blokeatu pentsamendu kritikoa, autonomia eta sortzailea deitzen duguna. Horri ateak itxiko ez bagenizkio, Bigarren Hezkuntzan lan egiten dugunok ez genituzke izango ditugun arazoak ikasle batek iruzkin filosofiko bat egiteko, edo ikasle batek erabaki dezan bere eguneroko bizitzan zein den bere hautu politikoa, pertsonala edo erlazonala».

MAKINAK ORDEZKAEZINA

Lege dekretu bidezko moldaketak prozesu zabalago baten parte bezala hartzen ditu Ekai Txapartegik, Euskal Herriko Unibertsitateko Filosofia irakasleak. Gazteak 16 eta 18 urte inguru dituztenerako lehiatzeko eta ekoizteko eta lan merkatura jauzia emateko prestatzen ditugula edo prestatu nahi ditugula uste du. «Gazteei gero eta konpetentzia zehatzagoak eta ugariagoak eman nahi zaizkie gero eta denbora laburragoan, eta eskema orokor horretan filosofiak leku gutxi du».

Eta hor bat dator Nerekane-kin: «Gaur egun ematen zaigun gutxi hori ere auzitan jartzen da, eta beti aurkitzen gara curriculumean gelditzen diren hondarrak defendatzen».

Ikasleak, gaurko gazteak izango direlako biharko hel- duak, beharrei eta errealitateei moldatzea ondo deritzo, baina formakuntza hankamotz ikus-

ten du ez bazaizkie «joera hauek eta errealitatearen konfigurazioa nondik datorren interpretatzeko gakoak eskaintzen. Moldatzeko tresnak ematen zaizkie, baina azaldu gabe zergatik eta zertarako, eta joera hauen atzean dauden indarrak ez dakizkitez azaltzen. Perspektiba hori galtzen da».

Irakasten diren zenbait espezialitate eta konpetentzia, normala denez, hemendik urte batzuetara ez dira lehentasunezkoak izango; ordea, filosofoiak ahalbidetzen dituenak ez dutela iraungitze datarik defendatu du Txapartegik. «Makinek ordezkatu ezin dituzten konpetentzia espezifikokoak lantzen ditu filosofoiak. Galderetan, moraltasunean, bestearekiko tratuan... Gero eta gehiago beharko dena da bestearekin egoten dakien jendea, gizakiak ez ditu giza harremanak ordezkatu nahi makinengatik», dio.

Irakaslearen ustez, «eskola ez da ezagutza eta informazio transmisore bat, hori sakelakoan eskura dutelako, Internet... Auzia da informazio zaparrada horren erdian gakoak interpretatzen jakitea, inportantea da zer den eta zer ez den bereiztea, egoera horretan nork bere burua kokatu eta erabaki zuzenak hartzen laguntzea». Galdera egokienak egiten jakitea, nor bere buruaz pentsatzeko gai izatea, gai nuklearrak dira, oinarritzkoak. «Konpetentzia filosofikoak ez dira kapritxo bat ikuspegi produktibista huts batetik begiratu ere, zeren ikuspegi produktibista bera zalantzan jartzeko ere baliagarria da. Zentzu horretan, ez gara guretzat etorkizun hoberena erakitzen ari filosofia murrizteko saiakeran tematuta segitzen badugu», ohartarazi du.

Ekai Txapartegi Filosofia irakaslea da EHU Euskal Herriko Unibertsitatean, Ibaetako campusean.
Jon URBE | FOKU

Filosofiak derrigorrezko hezkuntzan dituen trabak ikusita, fakultatera ailegatzen diren ikasleen profilari buruz galdetu diogu. Hain zuzen, lehenengo mailan zerk eraginda matrikulatu diren galdetzen die Txapartegik ikasleei. Gutxi batzuk, nahi zuten hura ikasi ezin ez, eta bertan ematen dituzte unibertsitatean lehen urratsak. «Horiei filosofiarekiko interesa sortzea da helburua», kontatu du.

«Konpetentzia filosofikoak ez dira kapritxo bat ikuspegi produktibista batetik begiratu ere; ikuspegi produktibista bera zalantzan jartzeko baliagarriak dira», uste du Txapartegik

Zenbakiak, datuek, ikerketak lagunduko diote gizarteari aurre egiten, hobetzen; baina horrek joan behar du kritikaz lagunduta, galderez. Zientzia eta kontzientzia banaezinak dira

Bigarren talde bat bada, «goizegi espezializatzearen tranpan erori nahi ez eta badatozenak perspektiba sakonago baten bila». Eta badago hirugarren multzo bat ere, «arrazoi zehatz batekin heltzen direnak: kontrako eztarritik joan zaien galdera bat askatzera datozenak, kontraesan sakonen bat dutelako, edo errealitateak astindu bat eman dielako».

Eta ikasleak Ibaetako campusera eraman dituzten arrazoiak direnak direla, bitxia da kointzidentzia bat: matrikulatu aurretik ia denek entzun dutela nork bere inguruan «zertarako Filosofia?» galdera. Prestigio falta, zalantza, mesfidantza.

«Kontrara –erantsi du–, ikasleek esaten dute topatu dutela figuraren bat animatu dituenaren beren bidea egitera, eta aztertzekoa da zergatia, zeren askok

eta askok amona aipatzen dute. Ez aitona, baizik amona». «Jendartean badago filosofia-rekiko ikuspegi antiintelektualista bat, baina gero eta hedatuagoa dago, uste dut, filosofia beharrezkoa den sentzazioa. Fakultatera iritsi direnak erresistentzia horiek guztiak gaindituta heldu dira, eta heroizitate puntu bat izateaz gain, horrek erakusten du militantzia bat, printzipioak eta konpromisoa».

KOSMOBISIOA ERAIKI

Produktibitatearen logikaz gaindi begiratzen duen hezkuntza baten alde egiten du Txapartegik, bertan filosofiari lekua eginez, zeren azken batean «galdera filosofikoak denok ditugu», dio. «Iradokitzea edo lortu izana gehiago baten galdera horiek ez egitea, hor atzean dagoena da bortxa.

Zigor sozialean eusten den bortxa intelektuala gazteriari galdera batzuk egiteko gaitasuna kentzeko», uste du.

Maitane Nerekanek bezalaxe, pandemiaren adibidea erabili du. «Zer da errealitate objektiboa? Zein da iritziaren eta ezagutzaren arteko diferentzia? Ezagutza dutenek gobernatu behar dute beste guztien gainean? Non gelditzen da norberaren askatasuna testuinguru demokratiko batean? Pandemia bera ulertzeko galdera horiek, bizi izan duten egoera asimilatzeke... Non daude egoera horiek eztabaidatzeko guneak? Zeren galderak hor daude».

Defendatzen duenez, ikasleek euren artean hitz egin nahi dute, «beren iritzia eta kosmobiologia» formatu. «Behar intelektuala badago, eta hori mozten duen hezkuntza sistema batean sartzea gure haurrak eta gazteria... ari gara esaten bortxatzailea den hezkuntza sistema batean, finean ikasleen joera intelektual oinarrikoenak kamusten ari dena inproduktiboa delako. Eta nik zera diot: ba al dago hazkuntza pertsonala baino gauza produktiboagorik?», bota du.

Gazteria *postmillennialak* posizio etiko batzuk eta nork bere autonomia landu izan gabe datorren etorkizunari eta inguratzen gaituen errealitateari aurre egitea posible dela sinistea «ilusiozko pentsamendua» izatea dela uste du.

HAU ERE ZIENTZIA DA

Zientzia humanistikoak direna bezala aldarrikatzen ditu Lorea Agirrek, alegia, «zientzia». Eta, hortaz, zientzia teknikoei parez pare begiratzeko gai direla. Estatus bera dutela. Batak bestea behar du, eta eskutik helduta joan behar dute-

la uste du, halabeharrez. «Zenbakia, datua, ikerketa positiboa... erabilgarria eta beharrezkoa da gizarte batek bere garapena eta hobekuntza izan dezan, baina horrek behar du gogoeta, kritikotasuna, galderak behin eta berriz planteatzea eta modu diferentean aldiro. Gizartean gertatzen direnak, injustiziak eta ezin biziak eta kezkak, horri guztiari Humanitateetatik heltzea ezinbestekoa da», adierazi du Jakineko zuzendariak.

Ez du dudarik egiten zientzia teknikoetan ari den zenbait jende baduela beste begirada humanista hori, baina formakuntza lan mundura nola bideratuta dagoen jartzen du zalantzan: «Zientzia eta kontzientzia. Banaezinak dira. Zer egiten dugu? Zertarako eta zergatik? Gure gaurko gizarte-

an, hemengo Euskal Herrian eta Mendebalde honetan, auzi politiko, sozial eta kultural handiak ditugu zabaldua, eta zientzia tekniko hutsek ez die ez irtenbiderik ez erantzunik emango».

Espazioak gutxitzea, hezkuntzan kasu, borondate politiko batekin lotzen du. Produktibitatea gauza guztien gainetik jartzea, dirua eta merkatua. «Horri zuzenean lagunduko ez dion guztia baztertzen da, tartean, pentsamendu kritikoa. Kuantitatiboki eta dirutan oso gutxi aportatzen du, ez du Ibex 35ean kotizatzen. Eta nolabait alfer lanak balira bezala ikusten dira».

Zalantzak egiten gaituela boteretsu gaineratu du. Indibidualki bai, baina bereziki «kollektiboki». «Batak besteari galderak egin eta erantzunak

partekatu gabe ez dago jakintzarik. Herri batek, antolakuntza edo akademia batek gizarte bati, biak elkarriketan jarrita».

Horiek horrela, gero eta beharrezkoagotzat jotzen du galderak egiteko guneak zabalitzea. Edozein gauza, material edo immaterial izanda ere, kontsumo azkarrera daramagu, «eta zurrumbilo horretan pentsatzeko denbora gutxi dago. Eremu batzuk neoliberalismotik babestu behar dira, eta horietako bat da, dudarik gabe, hezkuntza. Beste parametroetan eraiki behar dira proposatu du-. Jakintzaren eta eztabaidaren alde egin behar dugu, aniztasun erreal eta kualitatibo baten alde, auziak non dauden atzeman, eta kollektiboki zer egin daitekeen ikusi».

Lorea Agirre, Jakineko zuzendaria, artxiboko irudi batean.
Jon URBE | FOKU

Aukerak zabalduz

**Maidar Iantzi
Goienetxe**

Zer da? Neska edo mutila?», galdetzen da. Kuriositatez, ohituraz... «*Es chico-chico*», komentatzen zidaten ekografietan, irriz. Niri ere, ez dakit zergatik, grazia egin zidan. Emakume aunitzek bezala, neskatxa batekin irudikatua nuen nire burua, eta ilusio bereziz hartu nuen berria. Badakit, momentu horretatik bertatik, ez dakidan mekanismo pila bat jarri zirela martxan nire burmuinean, izanen nuen semeari lotuta.

Bi egunetan hiru urteko bi neskato ikusi ditut antzeko jolasetan; bat panpinari bularra ematen ari zen, bertzea fardela aldatzen. Eta umea nintzeneko irudi hura etorri zait: logelako ispiluan

panpina besoetan kulunkatzen, amarena egiten. Gau batzuetan, jada errealitatean nire burua hori bera egiten ikusten dudanean honetaz pentsatzen dut. Sentsazio berezia da. Hainbertze gauza pasatu da ordutik... eta, halere, haur hura naiz. «Nola ekartzen den, e», aipatu ohi da halako jolasak ikustean.

Dudan umorearen eta indarraren araber, argudiatzen hasten naiz: «Kontua ez da ekartzen dutela, ikusten dutena imitatzen dute...».

Sexuaren eta generoaren inguruan solastatzeko gelditu ginen lehengo egunean herriko talde feministako lagun batzuk, eta ederra izan zen ariketa. Ez atera ziren ideienetik bakarrik, mintza-

praktika eta batez ere elkar aditzeko praktika bezala baizik. Borobilean jarri, interesatzen zaizkigun kontuak eta liburuak konpartitu, ulertuak eta errespetatuak sentitu, espazio lasai eta seguru batean... Erantzun eta ondorioekin baino galdera gehiagorekin atera ginen. Seinale ona.

Zer da generoa? Zer sexua? Zenbat sexu eta genero daude? Zer erran nahi du emakume edo gizon izateak? Bata edo bertzea izan behar da? Izateko zein modu daude?... Aukerak zabaltzea da nire ustez garrantzitsua, goxotasunez, Naitzen elkarteak egiten duen bezala. Eta elkarrekin ikastea, exigentzia eta zamarik gabe, batzuetan hanka sartuz. •

Min ematen dit

**Xabier Mikel
Errekondo**

Min ematen dit hilerokoak. Min ematen dit argindar zein gasaren faktura ordaindu behar dudana bakoitzean. Merkatua omen, baina min ematen didate errukirik gabe igotzen dituzten prezio itogarriek. Alta, elektrizitatea eta gasa, gizarte ororen aurrerakuntzan oinarritako energia iturri direnak, agintariekin oligopolio gutxi batzuen eskutik utzi dituzte eta, ondorioz, herrialdeak hauen menpeko bilakatu dira. Baina ba al dago bizitzarik elektrizitate eta gas kutsakorretatik kanpo? Nekez, agintariekin ener-

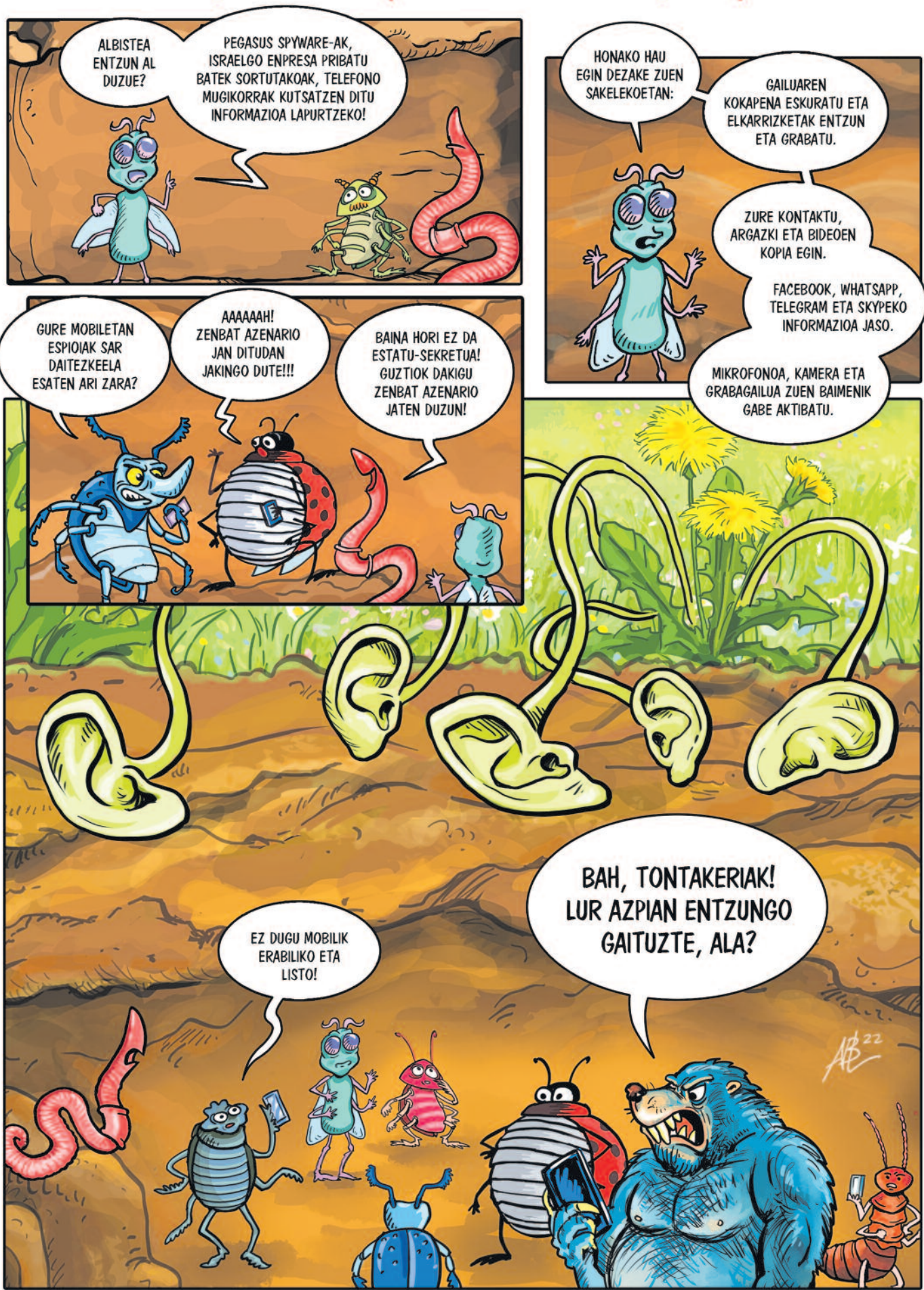
gia garbieraren aldeko burujabetza politika aurrerakoen ordez dirulaguntzen zuri-keria-politikak soilik dituztenean bultzatzen. Irribarre maltzurtxoa atera dit azken burutazioak... ez nauela harritzen agintarien joko iruzurtiak, ez kapitalismo basatiaren azpiko izateagatik, beraren parte direlako baizik; ekoizpen eta kontsumo ereduaren gobernariak.

Min ematen dit kapitalismo basatiaren izar distiratsuenetakoa den Iberdrolako presidente Ignacio Sanchez Galanek Erdi Aroko jauntxo baten harrokeriaz ahulenak barre algaraka

iraintzen dituenean. Garai bereko eskarmentua merezi badu ere, ez naiz gurutziltzatua ikusi arte besoak gurutzatuta geratuko, zeren sinesten dut posible dela energia berriztagarrietan oinarritutako kalitatezko bizitzarik, nahiz gauzak ez diren bere kasa aldatuko eta, iraultzarik izango bada berriro ere txikitik beharko du; txiki guztion artetik.

Ez da besterik, baina menpeko ereduaren aurrean besterik nahi baduzu gaur egun ona da hasteko... zure neurriko iraultza txiki bat. •

LUR AZPIKO ABENTURAK

iRRITZIA:

Amaia
BALLESTEROS

«RR #5MARRA»

Maialen Lujanbiok, hitzez eta bertsoz, garaiazen erradiografia mugitu bat egingo du

📁 KULTURA / Amagoia Mujika Telleria

Hitzaren gainean –hitz laua eta kantatua– marraztutako garaiazen eta unearen irakurketa bat eskaintzen du Maialen Lujanbiok «rr #5marra» emanaldian. Garaiak eta uneak aginduta, erradiografia mugitu bat, lurrikarak eta dardarak ezin libratuta. Saio sorta bat lotuta dauka eta gehiago etor daitezke. Gustura dago sorkuntza plaza horretan.

Lehen aldiz 2018. urtean eskaini zuen Maialen Lujanbiok “rr” emanaldia. Bokalik gabeko eta ezin deszifratuzko hots dardarti bat «mugimenduaren, lurrikararen eta momentu zehaztugabe baten» inguruan aritzeko. Geroztik beste emanaldi batzuk eskaini zituen eta horietan bosgarrena duela aste batzuk osatu zuen Azpeitian. Abiatutako bidean gustura dago Lujanbio eta bira txiki batekin segitzea erabaki du, “rr #5 marrak” izenarekin.

«Emanaldia espirituz oso bertsolariaren ikuspuntutik eginga da; inguruaren, momentuaren, irakurketa bat. Hori bertsotan astero egiten duguna da, leku batera joan eta hango berri, momentuaren berri, munduaren berri eta leku txiki horren berri, dena nahastuz, han momentuan eman. Espirituz hori da, garaiazen eta inguruaren kontaketa, irakurketa, delirio bat. Forma aldetik, berriz, hitzekin eraikia dago ia erabat, kantuz eta hitz lauz, eta pieza guztiak ez dira bertsotan, beste izaera batzuk ere badauzkate», azaldu du bertsolariak.

Emanaldiek abiapuntu eta oinarri bera izango dute, baina

tokian eta unean aldaerak izango dira. «Pentsatzen dut bi emanaldi igual-igualak ez ditudala egingo. Oinarri bat bera izango da eta gauza batzuk desberdinak izango dira aldiro. Baina denak izango dira marrak oinarri horren gainean». Hortik emanaldiaren izenburua, “rr #5 marrak”.

GARAI MUGITUAK

Garaiazen erradiografia mugitua. Bada, 2018tik 2022ra mugitu dira garaiak. «Kuriosoa egin zait nola duela lauzpabost urte egin nuenak igual funtsean balio duen; inflexio puntu, aldaketa aro, momentu nahasi, norabide lanbrotu, noraez momentu bat jaso nuen

orduan eta hori seguruen bi-hiru urtetan ez da aldatzen, momentu historikoez tempo luzeagoak dituztelako. Baina justu pandemia eta beste kontu batzuk gertatu dira eta gai batzuk zaharrak geratu dira eta beste batzuk derrigor sartu behar dira. Gai handiak ez dira aldatu baina horien gaineko ikuspegiak, diskurtsoak, ardatzak, mudatzen ari dira. Interresgarria da piezak berriarazi egin dizkidalako».

Lehen beldurrak zirenak orain gorpuzten ari ote diren galdetuta, «ni oraindik ez naiz gai definitzeko lehengo beldurrak gauzatu diren edo ez. Ez naiz gai esateko zer den gorpuzten ari dena. Lehengo nahasmenak eta oraingoak beste batzuk dira. Pandemiak azpigi asko eragin ditu eta tematika mordoa estali. Erreka batzuk lehendik datozenak dira eta haiei erantzen zaizkie beste erreka berri batzuk eta erri horrek norabidea pixka bat aldatzen du».

“rr #5marra” emanaldia ez da ohiko bertso plaza. Batetik bestera desberdin joaten da Lujanbio. «Aurretik prestatutako emanaldi hauetan desberdina da batetik bestera. Adibidez, ‘Ornitorrinkus’ egin nuenean, izugarri sufritzen nuen, sekulako bertigoia sentitzen nuen aldiro. Gero konturatzeko nintzen hori egiteak bueltan niri eman egiten zidala, baina sufritua zen. Emanaldi honetan alde batetik bada garantzia moduko bat; aurretik prestatua dut. Baina gero saiatzen naiz nire buruari dena eginegi eta errazegi ez uzten. Oso bertsolariena da beti gauza berdina egiten ari bazara,

Ezkerreko orrialdean, «rr
#5marra» emanaldiko
une bat. Lerro hauen
gainean, Maialen
Lujanbio artxiboko irudi
batean.
DAPA - Gorka RUBIO | FOKU

aspertu egiten zarela. Saiatzen naiz pixka bat nire burua behartzen, arriskutxo bat edo bertigotxo bat egon dadin emanaldi horietan. Saiatzen naiz zerbait berria edo kontrolatua ez daukadana egon dadin, horrek gordintasun bat ematen diolako saioari, bestela egosiegi ateratzen delako. Saioaren izaeraren arabera aldatzen da gorputzaldia. Kasu honetan, gozamenetik gehiago dauka momentu honetan».

Azken hilabeteotan bertso-gintzan mugitzen diren sortzaile askoren proposamen berriak ikusten ari gara, diziplina desberdinekin elkarlanean. «Seguruen lehen ere egon dira gauza horiek eta egin dira gauza berriak. Seguruen belaunaldi berri batekin dauka zerikusia bertsoaren aro batekin baino gehiago. Gure belaunaldiko bertsolari ia denek egin dituzte horrelako gauzak, musikarekin, antzerkiarekin... orain plazaratzen ari direnak

EMANALDIK

• **Maiatzaren 17an,**
Iruñeko Laba gunean,
19:30ean

• **Maiatzaren 26an,**
Larrabetzuko Hori Bai
gaztetxean, 19:30ean

• **Maiatzaren 29an,**
Literaturiaren baitan,
Zarauzko Merkatu
plazako goiko solairuan,
12:30ean

• **Ekainaren 9an,**
Gasteizko Oihaneder
Euskararen Etxean,
19:30ean.

beste belaunaldi batekoak dira gehienak. Uste dut badela momentu artistiko eta bizi-une bat, belaunaldi hori bere interesgune ideologiko eta estetikoak plazaratzen ari da eta hori interesgarria da beti».

PANDEMIA OSTEKO PLAZA

Osasun krisiak gogor astindu du kulturgintza eta bertsolaritza ez da libratu. «Oso denbora gutxian badirudi lehengo tankera hartu duela plazak. Bi urtean oso saio ortodoxoak eta formalak egiten aritu gara, ezinbestean. Bi urtez helburua eustea izan da eta oso gauza formalak egin ditugu. Bertsolaritzari bizitza ematen dion beste parte handi bat falta izan da; lagunarteko saioak, festak, saio libreak, otorduak... Orain badi-rudi ari direla horiek pizten eta pixka bat lehengo erara bueltatzen ari garela. Bertsolaritzak osasuntsu egoteko denak behar ditu; formala, informala, batzuk besteak elikatzea... Ber-

tsolariok denetan parte hartzen dugu eta hori nahi dugu. Orain itxura ona hartzen diot eta espero dut piztuko dela», iritzi dio bertsolariak.

Bertsolaritzaren ertz guztiak martxan egotea herrigintza bizi egotearekin lotzen du Lujanbio. «Bertsolaritzaren bizi egote horrek zerikusi handia dauka herrigintza deitzen zaion horrekin. Ez badago festarik, txosnarik, kultur taldeek zein gazte taldeek antolatutako ekitaldirik, bertsoak galtzen du eta kulturak galtzen du. Kultura ofizialetik kanpo dagoen mundu hori dena galdu egiten da. Kaleko bizitzarekin, kaleko antolaketa eta herri antolaketa horrekin zerikusia dauka kultura bizirik egote horrek».

TXAPELKETA URTEA

2022. urtea txapelketa nagusiaren urtea da. «Txapelketa batetik bestera desberdina izan da nire gorputzean edo aldar-tean nola sartu den. Aurten,

pasa dugun biurteko honekin, denok aje arraro batekin egongo garela uste dut. Alde batetik aurtan txapelketa bada jendea-ri eta gure inguruari poz bat, indar bat, emateko aukera. Beti da hori txapelketa, baina aurtan premia gehiagorekin. Lehen esan dudak kulturagintza, herrigintza edo gu garen dena delako masa nahasi horri ondo etorriko zaio gauza sortzaile baikor gozagarri bat».

Kolektiboki egin dezakeen mesede hori aparte utzita, Maialen Lujanbioarentzat pertsonalki «exijentzia handi bat» da txapelketa. «Presio handi bat da, baina badauka lanean jartzen zaituen pizgarri eder bat, zure sortze lan eta hitzen lanketa horretan sekula baino arreta eta intentsitate handiagorekin jartzen zaitu eta hori ona da, beti gauzak ateratzen direlako. Egia esan, oraindik urruti ikusten dut eta ez nago oso kokatua. Baina hori guztia izango du».

Gorka Zozaia - @zotz_
Kimikaria

Ilargiak kulunkatzen duenaz

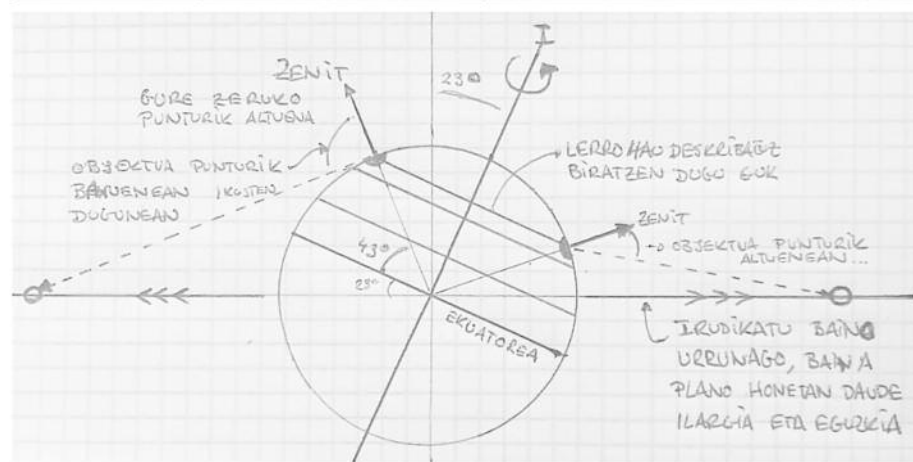
Hitz egitea ez da erraza, gai zabalegia da zutabe estuutarako... baina aspaldiko partez ilargi eklipse oso bat ikusteko aukera izango dugunez astelehen goizaldean (5.30etik aurrera), aukera baliatuko dut. Pare bat zutabetan sartuko naizelakoan, Ilargiaren kulunkak argitzen joango naiz, poliki-poliki. Batetik, Ilargiak bere horretan egiten duen kulunka, Lurraren inguruan biraka, biak Eguzkiaren bueltan. Bestetik, Ilargiak gure zeruan marrazten duen kulunka, gure latitudeak (43° inguru Euskal Herrian) eta Lurraren errotazio ardatz okertuak (23° Eguzkiaren inguruko orbitarekiko) baldintzatuko dutena. Eta hau zertarako? Bada, Ilargiak Lurrean eragiten dituen kulunketan argi apur bat jartzen saiatzeko, eremu ilun samarra baita zientziaren ikuspegitik. Agerikoa da itsasaldiak Ilargiak eragiten dituela, baina lurrazaleko gorputzengan Ilargiak duen eragin grabitatorioa azalean dugun Moskitoak eragiten diguna bezain txikia dela ere bai. Ilargiaren eraginaren gako bere kulunkan, oszilazioan datza, Lurreko hainbat fenomeno dinamiko bultza ditzakeelarik, esku batek kulunpio bati eragiten dion moduan. Itsasaldiena adibide ona da eta "Mareak marreatuta" artikuluan kontatu nuen.

Lurrak Eguzkiaren inguruan bira osoa egiteko 365,25 egun behar dituen bezala, Ilargiak Lurraren inguruan 27,32 egunetan osatzen du bira bat, ziklo sideral bezala ezagutzen dena. Hori bai, denbora horretan Lurra Eguzkiaren inguruan 27° inguru desplazatu denez, pare bat egun gehiago behar ditu Eguzkia eta Lurra-
rekiko posizio erlatibo bera berreskuratuzeko, 29,53 eguneko ziklo sinodiko ezaguna betez. Hain zuzen ere, hau da ilargi berritik betera, eta berriz berri-
ra, Ilargiak modu ikusgarrian osatzen duen zikloa. Ziklo honetan, ilargia

handitzen denean gaztelerazko *creciente* ordeaz ilgora erabili ohi dugu euskaraz, eta alderantziz, ilbehera *decreciente* esateko, baina ez dirudi gora/behera hitzak aproposenak direnik handiago/txikiago adierazteko. Jakoba Errekondok defendatzen duenez, horren arrazoia da ilargiak zeruan gora eta behera egiten duen kulunka ahortzi egin dugula eta orain soilik ziklo sinodikoari begiratzen diogula.

Bada, Ilargiak zeruan gora eta behera egiten du, Eguzkiak bezalaxe, baina behetik gora 6 hilabete eman ordeaz, pare bat aste besterik ez du behar. Ea irudiko solarigrafia eta eskemak lagungarriak diren ulertzeko: argazkiak Eguzkiak deskribatzen dituen lerroak jasotzen ditu, udako

solstiziotik negukora. Eskemari erreparatuz, objektua (Eguzkia) eskumaldean legoke udako solstizioan (goian, zenitetik gertu), eta ezkerraldean negukoan (behean, zenitetik urrun). Ilargigrafiarik ez dut egin (erronka polita da!), baina antzeko lerroak utziko lituzke gaueko Ilargiak zeruan. Eskeman ezkerralde-
detik (ilbehera) eskumaldera (ilgora) pare bat astetan mugitzen den objektua litzateke Ilargia, Eguzkiaren posizio erlatiboarekiko ezberdin ikusiko genukeena, baina etengabe biraka, gora eta behera egi-teari utzi gabe. Marraztu ez dudan arren, Ilargiaren orbitak 5 bat gradu-
ko okerdura du eta horregatik soilik no-
doetatik pasatzean gertatu ahal dira eklipseak. Ez galdu, bada, astelehene-
ko aukera! •

{ koaderno } Itzea Urkizu Arsuaga

Burmuina jotzeaz

Goizero bezala noa aldapan gora, ikastolara iristeko igo beharreko eskailerei irisgarritasuna oparitzeko behinola egindako maldatxoetan, haurraren gurdiari bultzaka. Inork errutina horren irudia airetik begiratuko balu, gaitzango litzateke pertsonak presaren arabera sailkatzeko: haurren pauso lasaian batzuk, eta gurdi-bakarra-kabitzten-den-aldapa-estuan aurrekoaren pauso geldoagoaren zain besteak.

Onartuko dut bigarren taldekoa naizela gehienetan, eta goizero-goizero haur txiki batekin ordutegi zehatz batzuk bete beharraren pisua sekula sentit dudan nekerik handiena sortzen ari zaidala. Eskerak, estres horretan ere aurkitzen dudana aitzakiarik hona ekartzeko.

Iritsi baita giroa gure egunetara. Eta, gurdiari bultzaka noala, pentsatu dut zenbait etxetan udak Ormaiztegiko zakurrarena egin diola udaberriari –Giroa ere iritsi da–. Zeren, benetan harrigarria suertatzen zait neguko berokitik sandalietara egun bakarrean pasatzeko gaitasuna duen jendea. Ihintzak bustitako goizetan, zentimetro bakarreko zola duten oinetako udatiarrekin airoso dabiltzan horiek, nik telazko zapatilekin etsitzen dudana bitartean.

Sasoi arteko arroparenak egin du, antza.

Arinkeria horrekin eztabaida bat sortzeko gaitasuna duen gizartea gara, Bi Bala musika taldeak aspaldi esan bezala, ez baikara alferrik bi bandotako herria. Eta, zergatik ukatu: maite dut eztabaida, eta hitzaren etimologia –ez da, bai da?–, eta eztabaidarekin neurrizko pasioak sentitzea, eta parekoak esan duenarekin etxera itzuli eta ideiei bueltaka aritzea. Jantzea, nire telazko zapatiletatik bestearen sandalietara egindako bide horrek emandakotik.

Baina jaitsi nadin ika-mikaren irakurketa erromantiko horretatik, eta egin diezaiodan tarte bat mahaiaren bueltan mahai horren bueltan ez daudden gainerako pertsonen jarduteko dugun afizioari. Beste askotan bezala, hala aritu baikin lehengorik: urliak erosi duen etxeaz, sandiaren bikote berriaz eta berendiaren Instagrameko argazkiez.

Bizitza kortse baten barruan sarrarazten digu eta, hala ere, mahaiaren erdira ekartzen dugu, behin eta berriro, edertasuna: nor den aho batez ederra; nor den ederra baina ez aurrekoaren maila berean; nork erakar gaitzakeen masan eta, kontrara, non daudden prefabrikatutako desio sistema baten barruan bizirauteko marra gorriak. Izan ere, deskuiduan, ildo horretako solasaldi batean ausartzen ba-

Arinkeria horrekin eztabaida bat sortzeko gaitasuna duen gizartea gara, Bi Bala musika taldeak aspaldi esan bezala, ez baikara alferrik bi bandotako herria. Eta, zergatik ukatu: maite dut eztabaida, eta hitzaren etimologia –ez da, bai da?–

zara esaten, gehiengo absolutuz eder-eder aukeratua izan den pertsona hori zure begietara ez dela bereziki erakargarria, akabo! Izango da miopia edo bekaizkeria, edo biak.

Kontua da, ihintzak bustitako maiatzeko goizetan badela takoidun botekin ateratzen den jendea ere. Kontua da desioaren itzala askoz ere luzeagoa dela, ezaugarri fisiko konkretu batzuei erantzuteko premia itogarria baino. Kontua da, maitemintzen garelako fikziozko pertsonaiez, eta grina hori kolpean erortzen dela lurrera, aktoreari pertsonaia erortzen zaion unean. Kontua da, larruarekin batera burmuina ere jotzen dugula, eta hala izan bedi. •

«Akuilu bat da niretzako rapa egitea, terapia moduko bat»

Zer den rapa eta zer ez desberdintzen kosta egiten zaigu batzuetan; izan ere, musika urbanoaren baitan dauden azpigenero guztiak kontrolatzea ez da erraza. Are gutxiago eboluzio azkar eta konstante batean dagoenean musikaren adar hori. Hobe to ezagutu nahi izan ditugu Odei Barroso Gomilak (Barakaldo, 1988) disko berrirako egin dituen hamabost kantak.

Egun on, zer moduz zaude?

Orain hobeki, diskoa aterata lan bat gainetik kendu izan banu bezala.

Baina orain bigarren zatia hasten da, aurkezpen lanena, alegia.

Hori da, baina prest gaude bigarren fase honi aurre egiteko.

Astelehen buruzuri batean aurkeztu zenuen zure lana Iruñeko Laba sarean. Nolatan hautu hori?

Aurretik Urruñan egin genuen, ostiralez. Gure agendak eta egutegiak kokatu beharrean ibiltzen gara eta ez da erraza izaten, ez bainaiz bakarrik, nahiz eta diskoa bakarrik egin dudana. Hala suertatu zitzaigun edo hala lortu genuen kokatzea, ostiral eta astelehen buruzuri batez. Baina biziki kontent, jendea etorri baitzen hala ere eta, beraz, eskertzekoa astelehen buruzuri batez jendea Iruñera hurbildu izana.

«**Jaso eman**» kantuarekin irekitzen duzu diskoa. Hamabi urteko inozentzia, kritikak... halako kontuak aipatzen dituzu, baina familia, rapa eta euskara direla zure territorio libre bakarrak ere esaten du-

zu. Egur asko jaso duzu rapa egiteagatik? Kritikak zeri buruz ari dira?

Nik rap frantses anitz entzuten dut eta gehien entzuten ditudan horiek beti ni-tik aritzen dira. Horrek eramaten zaitu zutaz aritzera eta batzuetan kutsu autobiografiko bat ere har dezakete kantuek. Nire bakarkako lehen lana denez, aurretik zizio taldearekin hiru disko aterata, hau da zinez libre eta nahi dudana esan dezakedan lehenengo lana. Ez didate sekula erraza jarri rapa egitea, dela euskaraz ari naizelako, dela lapurtarra naizelako edo dela bertsoan ere aritzen naizelako.

Batekoek bestekoa mesfidati begiratzten dute, ezta? Rap munduan tradizionaletia zarel eta bertso munduan modernoetia akaso. Baina, zorionez, dena aldatzen doa eta, zure kasuan, zizio taldearekin bidea egin eta gero beste era batera ere begiratu zaituzte.

Babesa izan dut beti hurbileko jendearengandik eta zinez eza gutzen nautenek anitz lagundu naute nire bidea egiten eta erraten dut nire kantuetan ere jende horri esker hemen naizela. Denek inkontzienteki edo kontzienteki beren aletxo eta bultzada ematen dute eta horrek anitz lagundu nau. Baina beste eremu batzuetan pasatu izan zait pasarte zailagoak izatea justuki, adibidez, bertso munduko helduren batek erratea «bertsoa ongi baina uztak rapa» eta gero klip batean agertu eta ikusi duela esan eta onarpena ematea. Aizue, begira, nik hau egiten dut eta maite dut eta jarraituko dut.

Bertsoa maite duenak zure rapa maiteko duela iruditzen zait. Ez baitaude hain urrun zure idazkera eta bertsoarena beste rap sortzaile batzuenarekin alderatuta. Errima kontsonante gehiago erabiltzea asonanteak baino bada horren eragina.

Hor izan dut justuki lan hone-tan aldatu dudana, orain arte egin ez dudana zerbait. Errima errespetu horretan mantentzen dut, baina haustera ere egin dut, multisilabikora egin dut salto. Oro har ez, baina tarte-ka nabarituko duzue errima moldearekin hausten dudala, gehiago frantseseg egiten diren errima multisilabikoetara joan naizela. Multisilabikoekin erran nahi dut bost edo sei silaba errimatzaera eramaten direla eta hori zoragarria da rapean eta hori anitz entzuten dut frantses rapean eta horrek indar handia hartzen du.

Apurketa horiek egiten norberak hasi behar du eta asko ikasi behar da horretarako.

Inertzia horiekin apurtu behar izaten da, eta nire lehen diskoa da bakarka, baina laugarrena ere bada rapean. Eta, orduan, nahi nuen inertzia horiek gelditzea eta hori kontzienteki egin behar da. Erran nahi dut, itxoin, pausa hartu eta horrela ez dudala errimatuko erabaki dut. Edo flowak aldatzen lan handia egin dut, hau da, lau-ko bat modu batean joatea eta ondoko lau-koak hautsi egiten duela horrekin, gero itzuli eta joateko berriz ere. Nahi dudana flowan abesteko silaba kopuru mugatua dut eta bortxatu dut luma flowra ere.

«Zinez» kantuan «rapero matxitoak» kritikatzten dituzu

ODEI BARROSO GOMILA

BERTSOLARI ETA RAPEROA

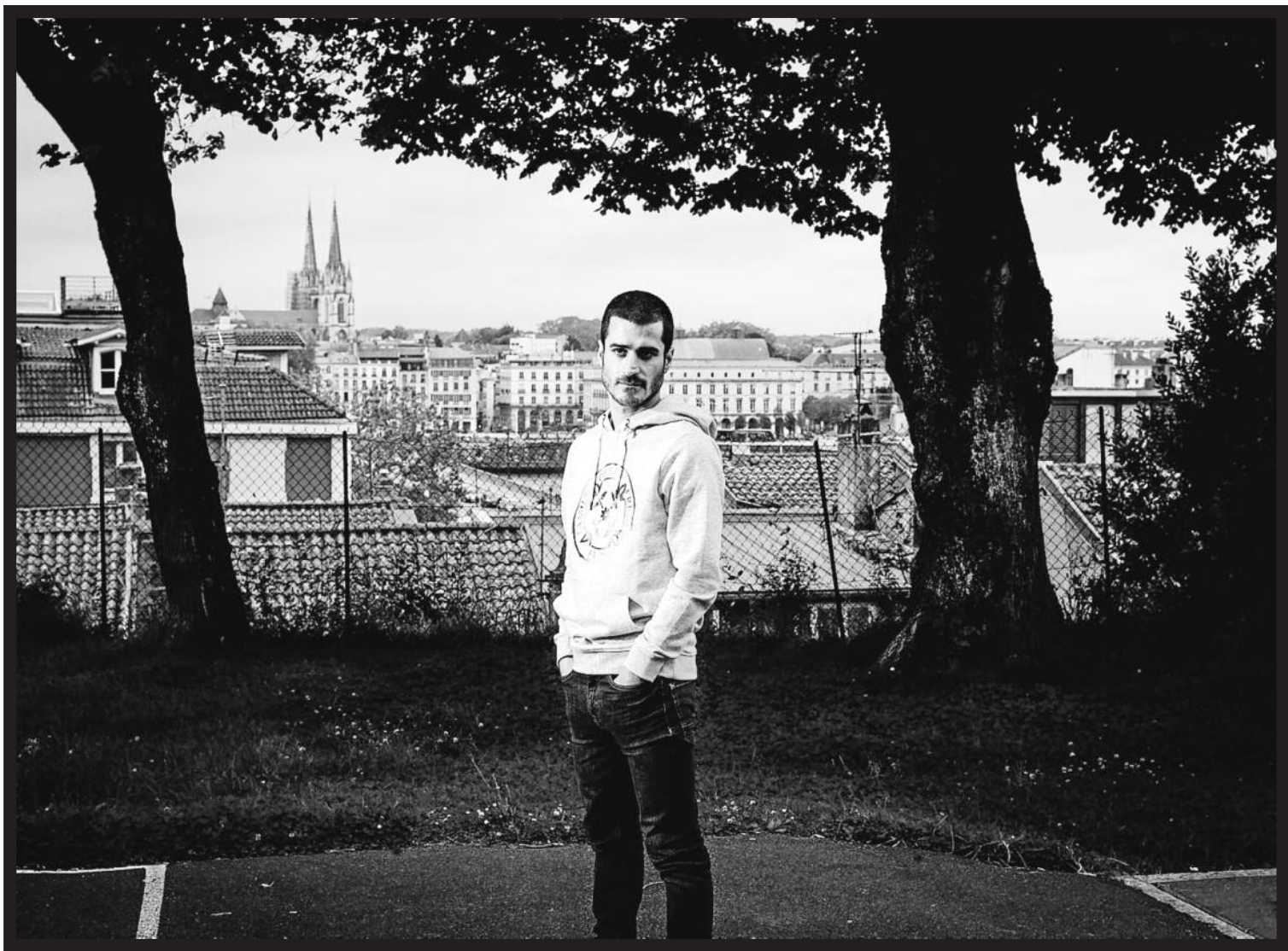
2020an ezagutu genuen «Terapia» kantua, bideoklip ilun batekin aurkeztu ziguna Odei rap abeslariak eta iluntasun horri nolabait ere eutsi dio izen bereko disko berria kaleratu duen honetan.

eta kultura ez dela lehia esaten duzu. Baten batek esango du, «Hara! Gero bertso txapelketetara joaten da, bada?».

Mila esker hori esatearren, ona. Kultura ez da lehia eta el-karrizketaren batean edo bes-tean erran izan dut ni ez naize-la lehiakorra. Egia da bertso txapelketara joan naizela, *freestyle* txapelketaren bat ere egin dela euskaraz eta lehia gabeko lehiak izan dira horiek, irabazlerik ezean. Baina, ber-tsoan uste dut bertsolari ani-tzek lehia baino beste zerbait bilatzen dugula. Batetik, zer tresna den bertsolaritzaren-tzat; Iparraldean, adibidez, lehiaz harago eta baten bati txapela jartzeaz harago, zen-bat jende biltzen den euskara-ren inguruan. Hori ere badago bertsolaritzaren inguruan eta horrez gainera erakusleiko bat ere bada gero saioak izan nahi dituenarentzat. Zoritzarrez ez daude hainbeste erakusleiko gero plazak egin ahal izateko.

Rapera ekarriz, biziki lehia-korrek ikusten ditut eta siste-mak ekarri gaitu etengabe lehiazera eta nor den onena eta nor noren gainetik dagoen ikustera. Nik, Red Bullen batai-la horiek, adibidez, ez ditut maite eta hortik dator *matxi-toarena*. Nonbait, bataila ho-rietan homofobia eta matxis-ta izan behar dela dirudielako jendeak barre egin dezan eta oi-hu egin dezan zure alde. Ho-rrren kontra egon izan naiz be-ti, oso kontra, ez baitira nire balioak. Nik uler nezake rape-ro batek pertsonaia baten role-tik hau edo bestea erratea eta egitea, baina muga batzuk ikusten dizkiot horri. Raperoa pertsonaia da, baina pertso-nak sortutako pertsonaia.

«Ni eta bera» kantuarekin ja-rraitzen duzu. Ez dakit zu eta

Argazkiak: Guillaume FAUVEAU

*«Aurretik 2zio
taldearekin hiru
disco atera arren,
nire bakarkako
lehen lana denez,
hau da zinez libre
eta nahi dudana
esan dezakedan
lehenengo lana»*

zure barruaz ari ote zaren, baina aipatu dituzu euskal-duntasun ereduak, odola, ahaztutako hiru lurralderen aipamena... Barne eztabaida bat entzun daiteke baina bai-ta ahalduntze bat ere, zaren tokikoa izan eta dituzun jato-riak izatearen onarpen bat dagoelako hor.

Hor izan dut aski borroka ene bizi guztian. Ni, ttipitan, lotsa-tzen nintzen nire gurasoez as-kotan, eremu euskaldunetan ibili baina aita adibidez ez dakielako euskaraz. Extrema-duratik etorria da gaztea zela-rik eta, beraz, familia espainia-rra edo euskaraz ez dakien familia bat dut. Ama ere zendu zen, baina euskaldun berria zen. Nora eta Barakaldora sor-tu nintzen, zazpi hilabete bete gabe, istripuz, amak familia

Bilbon zuelako eta han harra-patu gintuelako. Baina, gero, Urruñara etorri ziren biziki fi-te eta ni bertan handitu naiz, Lapurdin egin dut nire bizia.

Zer gertatu da? Bada, ba-tzuentzat ez naizela edo nin-tzela Iparraldekoa, besteentzat Hegoaldekoa ez nintzela, ba-tzuentzat frantsesa eta beste-entzat espainola, euskaldunek ere *gabatox* deitu izan naute, beste batzuek esan izan didate 'baina ez zira hemengoa, r go-gorra egiten baituzu'... Eta, be-raz, hori guztia orain biziki erraz daramat, baina 15, 16, 17 urte nituelarik sufritzen nuen honekin. Orain gai naiz hau plazaratzeko eta errateko nire barneko tirabira izan dena.

«Ez dut eskola zaharra uka-tzen, dastatu nahi dut berria»

esaldiari erreferentzia egin nahi nioke. Eskola zaharra diozunean, zertaz ari zara?

Bi erreferentzia daude barne-an. Bertsoa eta alde horri esko-la zaharra esan nahi izan diot, baina baita rapeko eskola za-harrari ere, bumbapa eta hala-koei. Ez dago bumbapik disko honetan, dena da erabat rapa eta drilla, nahiz eta orain arte erabat bumbapa egin nuen 2zio-rekin. Orrialde bat pasa-tzea da, baina aurretik eginda-koa ukatu gabe, segitzen dut maitatzen eskola zahar hori, asko eman dit horrek, baina berria dastatu nahi dut orain.

Sortzeko garaian eta idazteko garaian, zer da zailagoa: bumbapa edo drilla?

Biziki desberdina da. Nik mai-te dut bumbapa gaur egun in-

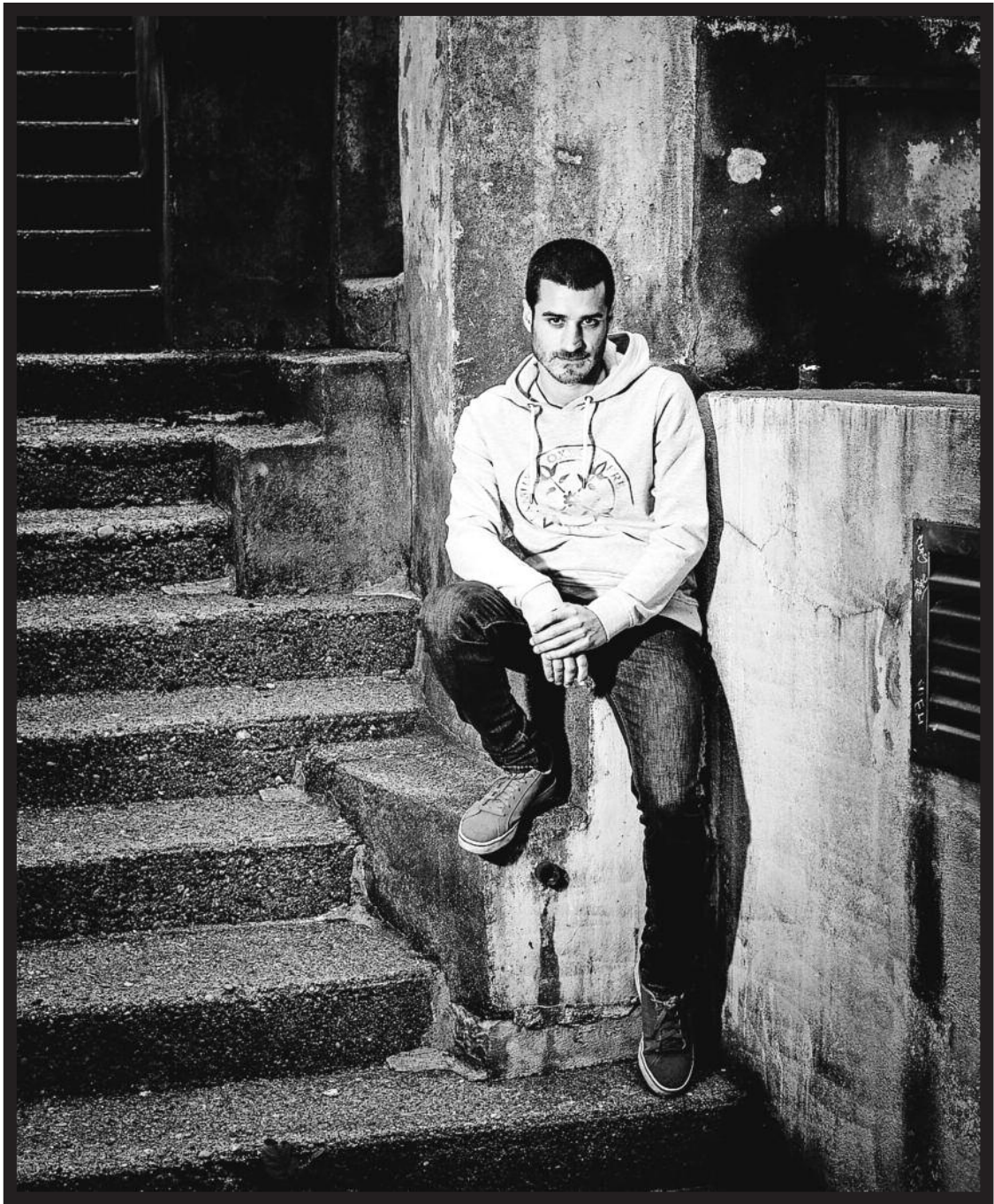
probisatzeko bereziki, *freestyle* egiteko edo inprobisazio ariketak egiteko. Baina, egia da idazteko-eta, hamabi urte hauetan itzulua egina nuen, bumbap anitz idatziak nituen eta trapak eta drillak askoz ere aukera desberdin gehiago ematen ditu edo eman dizkit behintzat egitura aldetik idazteko. Instrumentala ere nik egin dudanez, Jo Olascuagaren laguntzaz bada ere, ez dut bumbapik egin musika sor-tzerakoan, beraz, dena batera joan da eremu horretara.

Birritan esaten duzu ez zarela karrikan handitu baina karrikak handitu zaituela. No-labait ere musika urbanoak-eta duten lotura horretan, kaleak duen handitasun hori erakutsi nahi izan duzu?

Erabat, bete-betea erran duzu. Nik entzuten dudana rap anitz, frantsesez ekoizten dena batez ere, karrikatik heldu da, auzo pobreetatik, ‘Ghettotan’ kantua haiei zuzendua doa erabat. Hemen, Baionan ere, badira bazterreko auzoak, jendea biziki errealitate desberdinetan bizi da bi espaloi urrunago, eta jende horrekin eta beste jende anitzekin gauza asko ezagutu dut. Etorkin desberdinekin egon naiz, batzuei musika ekoizten ere lagundu diet ahal dudana moduan.

Ni ez naiz hor handitu, baina jende horrek anitz handia-razi nau, anitz errealitate ikusi ditut jende horrekin hitz eginenez, egonez; hala, karrikak pertsona bezala handitu naue-la uste dut. Nahiz eta ni ez naizen errealitate horretan ibili eta beste pribilegio batzuekin etorri naizen mundura.

64 zenbakia ere bi kantutan aipatzen duzu eta kulturen bidegurutze dela ere badiozu.

Baionan bizi naiz eta kulturen bidegurutze da hau. Ipar Euskal Herria da mugen herri baina Baionan, adibidez, etxetik jaitsi eta zenbat errealitate eta aniztasun desberdin ikusten ditudan karrikan... Hau bai badela kulturen bidegurutze bat, badirelako herri latinoamerikarretatik datozenak, herri arabiarretatik datozenak, Afrikako beste kultura batzuetatik heldu direnak, euskaldunak, frantsesak... eta guztiaren nahasketa da Baiona gaur egun.

Bestetik, «ene herria ez da 64» diot, Frantzian departamenduaren zenbaki hori due-

«‘Ene herria ez da 64’ diot, Frantzian departamenduaren zenbaki hori duelako bizi garen tokiak, baina gu ez gara 64 horren parte sentitzen, ez delako gurea ez departamendu horren izendapena ez muga eremua»

lako bizi garen tokiak, baina gu ez gara 64 horren parte sentitzen, ez delako gurea ez departamendu horren izendapena, ez muga eremua. Markatzen duten marrazkiak ez du kontuan hartzen Ipar Euskal Herria, ez ditu kontuan hartzen hiru lurraldeak soilik. Gaur egun ikusten dut asko difuminatu dela kontua eta 64ak alde guztietan ikusten ditugula, pegatinak eta abar. Hortaz, hau esateko modua bat da: ‘Ez dakizula zer den 64? Bada, otoi, begiratu eta ikasi zer den, guretzat anitz markatzen duen zerbaite delako’.

«Periferia» kantuan hortik ere bazoaz. Adibide bezala jar dezakegu nola telebista publikoan Iparraldeko udal hauteskundeek edo frantses Estatuko presidentzialek zer-nolako jarraipena izan duten. Hauteskunde gaurik ez behar den bezala telebistan.

Bozkatzeari bai ala ez, horretan sartu gabe, udal hauteskundeetan biziki mindua sentitu nintzen euskaldun bezala, hemen izandako aldaketa ikusiz eta jakinda zeinen berri onak zeuden emateko, ETB piztu eta laugarren albistea ginelarik ikustean. Hori krimen bat iruditzen zait, onartezina dela.

«Hegozentrismo h-rekin idazteraino» diozu eta arrazoi faltarik ez duzulakoan nago. Zuk aipatu duzun 64aren normalizazio horren ildotik, Hegoaldean, beste modu batean bada ere, alarma piztu behar zaigulako diot hori, Iparraldera joaten garenean «Frantziara noa» entzuten ari garelako gero eta gehiago hemen ere.

Bai, bai, eta erraten dut momenturen batean ‘euskaldunek ere deitu izan naute gabatxo’. Ez dut jakin nahi niri Frantziara datozela erraten didaten horiei nik beren herrira joaterakoan ‘Espainiara noa’ erranen banie nola erreakzionatuko luketen. Festan izan ditut halako pasarte anitz eta nire lagun pila batek ere bai.

Gaiez aldatuta, «Zer prezio-tan» kantuan aipatzen duzun afera euskal kostalde guztian gertatzen ari den zerbaite da, nahiz eta kostaldetik barrura edo hiri eta herri handietara ere ari den zabaltzen fenomeno-a.

Batzuk bagoaz ogia eroatera eta beste batzuk etxebizitzak

erostera ateratzen dira. Ni kostaldekoa naiz, Baionan bizi bainaiz ere urruñarra naiz, eta kezkarria baino gehiago da, larria, beldurgarria, dugun egoera hau. Batetik, alokairuak garestiegi daudelako egiazko bizi mailari begira, baina ez gazteentzat bakarrik, helduentzat, familientzat... soldata arrunt batekin ezin baita gure Lapurdiko kostan bizi.

Eta, bestetik, biziki kezkarria da nola gertatzen ari den inbasio bat, barkatuko didate hitza baina hala sentitzen dut. Dirudunak bereziki Frantzia aldetik heldu direnak dira. Beste diru kopuru bat dute jartzeko mahai gainean eta, hemengo gaztea eta heldua babestu gabe, espekulatzen daramate urte gehiegi hemen.

Autokritika bat egitera ere bultzatu nahi izan dut hemengo jende anitz, badagoelako pisua duena eta Air BnB bezalako plataforma batean hiru hilabetez alokatuz sekulako dirutza ateratzea nahiago duena gero urte guztian itxita edukitzeko. Hemen badaude etxeak eta apartamentuak, ez dagoe-na da alokairu normalik.

Begietara jarri eta gauza asko baditugu konpontzeko beti gora begira ibili gabe, oso egoera larria baita. Denak dira ongietorriak hona bizitzera etorri nahi badute, baina egon dadila bertakoa babesten duen politika bat eta oinarri minimo batzuk, hau turismorako lurra bilakatzen ari delako eta nonbait Estatu frantziarrak ere interes politiko handiak ditu hori horrela izan dadin.

«Zu» kantua beef moduan hartu dut. Ez duzu inor aipatzen, akaso ez duzu inor aipatu nahi. Beef bat da, ezta?

Ni ez naiz biziki beef zalea izen-abizenekin doazenean,

*«Alokairuak
garestiegi daude
egiazko bizi mailari
begira, baina ez
gazteentzat
bakarrik,
helduentzat,
familientzat...
soldata arrunt
batekin ezin baita
gure Lapurdiko
kostan bizi»*

baina entzuten dudan rapero anitzek beefak botatzen dizkiote elkarri. Baina elkarri bota gabe ere, esaterako, Alpha One artistak, nik biziki maite dudan artistak, baditu estilo honetan eginikoak. Zu ni, ni zu, ez dakigu biziki ongi zein den zu hori, ni ote naizen, beste izen bat ote duen... Libre utzi nahi nuen horren interpretazioa entzulearentzat, diskoan ez baitago ia zu-rik, bigarren pertsona horretan oso esaldi gutxi doaz eta kantua bat horrela idaztean diskoan, inpak-tua eragiten duen zerbait dela iruditzen zitzaidan eta bere funtzioa betetzen duela. Rapa-

ri berari eta raperoei egindako beef gisako bat da.

Zuzeneko pare bat eman dituzu, baina aurkezpen biratxo-ren bat-edo izango duzu.

Bai, orain hasiko ditugu kontzertuak. Orain arteko biak mintzatu eta hiru kantua jo ditugu, *showcase* gisako zerbait ziren bi emanaldi horiek. Hemendik goiti hasiko gara aurkezpen kontzertuekin, *odei.al-kimia.eus* webgunean dago agenda. Maiatzean Donapaleu, Baiona, Oñati, Zarautz... bisitatuko ditugu eta gero gehiago etorriko dira. Gogotsu gaude zuzenekoekin hasteko.

Azkena. «Terapia» da diskoaren izena, kantua berarekin ezagutu genuen hau guztia... Hau zuretzako terapia moduko bat izan da?

Bai, bai, zalantzarik gabe. Nik beti erraten dut hitzez erratea lortzen ez dudan gauza anitz lortzen dudala raparekin erraten, ez dakidana aurrez aurre erraten gisa honetara erraten dudala. Orduan, terapia handi bat izan da niretzat, nire bu-ruarentzat, emozionalki akui-lu bat baita rapa idaztea eta egitea, on egiten dit, nire txu-tea behar dut, eta, horregatik, nire lehendabiziko lan hau 'Te-rapia' deitu dut.

ireki gure leihoa

GAUR8

Lur Errekondo, txalekoa jantzita entrenamenduari ekiteko prest. Aritz LOIOLA | FOKU

infraganti

LUR ERREKONDO

Lesioen erruz eskubaloia nahi baino gazteago uztekotan zela, harri jasotzen probatzeko aukera suertatu zitzaion Lur Errekondo usurbildarrari orain dela urtebete inguru. Aldaketa oso ohikoa izan ez arren, kirol berria gustatu egin zitzaion hasieratik, eta baita Izeta Harri Eskolan zein orokorrean herri kirolen munduan aurkitu zuen giro ona ere.

Txikitatik kirol batean aritu eta behin adin batera iritsitakoan beste kirol batera jauzi egitea ez da berez harritzekoa. Baina gutxi izango dira eskubaloitik harri jasotzera salto egin dutenak. Horixe da Lur Errekondo usur-

bildarraren kasua. Goi mailako eskubaloian urteak eman ostean, lesioek behartuta kirol hori uztea erabaki zuen eta orain harriarekin dabil jo eta su, gus-tura, Izetaren eskolan.

«Eskubaloia aurten utzi dudala esan liteke, nahiz eta bi urte nabilen jokatu gabe lesioen erruz. Lesioen pisua gainean

eraman dut eta esan nuen 'lixto, iritsi da eskubaloia uzteko ordua'. Errekuperazio asko izan dira eta jada banekien aldatzeko unea laster iritsiko zela. Ebakuntza batetik errekeruperatzen ari nintzela, Xabat Olaizolak deitu zidan: Joxe Ramonek komentatu ziola nesken talde bat sortu nahi zutela eta ea animatzen nintzen harri jasotzen proba bat egitera. 'Konpromisorik gabe', esan zidan, nahiz eta ondoren konturatu nintzen ez zela horren konpromisorik gabeko zita», azaldu digu barrezka Lur Errekondok.

«Proba egin eta gustatu egin zitzaidan. Uztailaren 10a zen eta juxtu Zarauzko Bi Harri txapelketa tokatzen zen. Harri baldarrarekin aritu ginen eta gustatu egin zitzaidan. Noski, hasieran apur bat kostatu zitzaidan baina gero neurria hartu nion. Ea parte hartzera animatzen nintzen galdetu zidan eta baiezkua eman nuen, nahiz eta azkenean covid-a harrapatu nuen eta etxean geratu behar izan nuen. Hor hasi zen dena», gaineratu du 27 urteko usurbildarrak izetatarren harritokian, entrenamendua hasi aurretik eskaini digun elkarrizketan.

Eskubaloia mundua apur bat ezagutzen duenak Usurbil eta Errekondo entzunda azkar egingo du lotura Xabier Mikel Errekondo jokalarari ohiarekin, Lurren aitarekin, alegia. Baina ama ere eskubaloian jokaturakoa du gure gaurko protagonistak eta, beraz, txiki-txikitatik bizi izan du kirol hori etxean. Berak ere eskubaloian ibilbide oparoa egiteko osagai guztiak zituen, baina lesioak «oso goiz» hasi ziren zoritxarrez.

«16 urterekin hautsi nuen lehen aldiz belauna eta geroztik gelditu gabe iritsi ziren lesioak. Aurreneko ebakuntza horretatik osatu, urte bat egin eta hu-

rrengoan beste belauna. Errekuperatzen ari nintzela, sorbalda apurtu nuen Bera Berara joan nintzen urtean, juxtu aurreneko partiduan, gainera. Ez zidaten zer zen detektatzen eta sorbalda atera egiten zitzaidala eta minez arrastaka ezkerrekin gaizki jokatzeko bi urte eman nituen. Hirugarren urtean operatu ninduten sorbaldatik, nahiko ongi errekeruperatu nintzen eta denboraldi nahiko dezentea egin nuen. Eta berriz ere, 22 urterekin, beste belauna apurtu nuen. Eta hor aldatzea erabaki nuen», zerrendatu du izandako gurutze bidea.

«Bost urte eman nituen Bera Beran, pozik baina denbora guztian lesiotan eroriz, eta ez gainera gauza txikiak. Horrek azkenean atzera egitera behartzen zaitu, eta nire helburua Bera Berara joan nintzenean zen ikustea zer mailalara irits nintekeen, eskubaloian zer eman nezakeen. Baina iritsi zen puntu bat non exijentzia mailak ez zidan konpentsatzen nire osasuna. Orduan erabaki nuen eskubaloia apur bat lasaiago hartu eta Zarautza joatea. Nola-bait esatearren, 'nire ametsak alde horretatik aparkatu egingo ditut eta Zarautz aldera joango naiz'. Baina Zarautzen ere meniskoa apurtu nuen, hiru urte egon nintzen arrastaka eta iaz operatu egin ninduten, urtarri-lean. Lotailu gurutzatua ere indartu egin zidaten, gaizki zegoelako, eta hor hasi nintzen harriarekin probatzen».

ESFORTZU KONTROLATUAGOAK

Kanpotik begiratuta, harri astunak gorputz gainean ibiltzeak ere ez dirudi oso mesedegarria belaunentzat, baina Lurrek nabarmen duenez harriarekin egiten dena oso esfortzu kontrolatua da, eta balizko lesioei begira eskubaloiarekin eta

Goian, 50 kilo edo 4 arroako kubikoarekin lanean, Joxe Ramon Izeta entrenatzailea adi begira duela. Beste orrian, zilindroaren gainean eserita. Aritz LOIOLA | FOKU

antzeko kirol dinamikoekin zeri-
kusirik ez duena.

«Gutziz desberdina da. Honek ere edukiko du bere arrisku portzentajea lesioak izateko, baina esfortzua askoz kontrolatuagoa da, mugimenduak askoz kontrolatuagoak. Eskubaloia askoz bortitzagoa da, mugimenduak askoz fuertagoak. Nahiz eta zu indartsu egon, desgaste muskularra handia da, artikulazioek asko sufritzen dute. Zu sasoi betean egonda ere apurtu zaitezke. Niri gertatu zitzaidan eta beste jende askori gertatu zaio. Kontaktuak daude, zure esku ez dauden faktoreek ere baldintzatu dezakete min hartzea, jende gehiagok ere jokatzeko duelako... Eta harriarekin hori ikusten dut: mugimenduak

kontrolatuagoak direla. Noski, belaunek sufritu dezakete. Nire kasuan bizkarrarekin sufritzen dut gehien eta horregatik lantzen dut gehiago, baina gorputzeko min eta lesio arriskuak askoz gutxiago ikusten ditut eskubaloian baino».

Beste desberdintasun handienetako bat talde kirol batetik bakar-kako batera igarotzean egon liteke: «Nik ere baneukan kezka hori. Txikitatik zure bizitza egin duzu talde baten inguruan, asteko ez dakit zen-

«Bost urte eman nituen Bera Beran, pozik baina denbora guztian lesiotan eroriz. Horrek azkenean atzera egitera behartzen zaitu eta amets hori aparkatu egin behar izan nuen»

«Ebakuntza batetik erreku-peratzen ari nintzela, Xabat Olaizolak deitu zidan. Nesken talde bat sortu nahi zutela eta ea animatzen nintzen harri-jasotzen proba bat egitera»

bat egunetan jende asko bil-tzen duen kirol batean... Azke-nean beste familia bat bezalako da. Asteburuero ordu pila pasatzen dituzu haiekin, aste

tartean ere bai... Iristea leku berri batera non zu bakarrik ari-tuko zaren harriarekin, alda-keta handia da eta nire bu-ruari galde-tzen nion: 'Ea nola eramaten dudan'».

Baina alde horretatik, Izeta Harri Eskolan aritzea abantaila dela dio, beste harri-jasotzaileekin harreman oso ona egin

duelako hasieratik. «Gustatu zitzaidan, baina banekien nik ere barne lanketa bat egin behar nuela frustrazioei aurre egiteko. Hala ere, egia da talde-txo bat badagoela Izeta Harri-jasotze Eskolan. Ni adibidez Lierni Osarekin hasi nintzen eta gehienetan batera entrena-tzen dugu. Txapelketetan ere eskolako jendea egoten da, beste kirolari batzuekin ere egoten zara... Alde horretatik ondo, betetzen nau kirol honek, bakarkakoa da baina beste faktore asko daude inguruan», eskertu du.

HASIERA INDARTSUA

Errekondok urtarilaren 23an egin zuen lehen agerraldia plaza-jendaurrean, Egur Sportek antolatzen duen Emakumezkoen Harri-jasotze Txapelketan. 50 kiloko harriekin aritu zen Berri Maila deitu zioten kategorian, eta Azpeitiko finalera sailkatzea lortu zuen. Martxoaren 6ko finalean Lierni Osa lagun eta entrenamendu kidearekin neurtu zen nor baino nor, eta garaile irten zen bi minutuko hiru txandatan 66 jasoaldi sinatuz: 24 zilindroari, 15 kubikoari eta 27 bolari.

«Adin jakin batekin hasten bazara teknika hartzea zaila goa da, mania batzuk dauzkazulako mugimendu aldetik. Beldurrak ere bai, bizkarrarekin batez ere. Baina esango nuke nahiko azkar hartzen ari naizela, nahiz eta oraindik kostatzen zaidan. Ez naiz maila onenera iritsi, baina azkar hartzen ari naiz. Joxe Ramonen -Izeta, entrenatzailea- azalpenak ere zehatzak dira eta horrek laguntzen du».

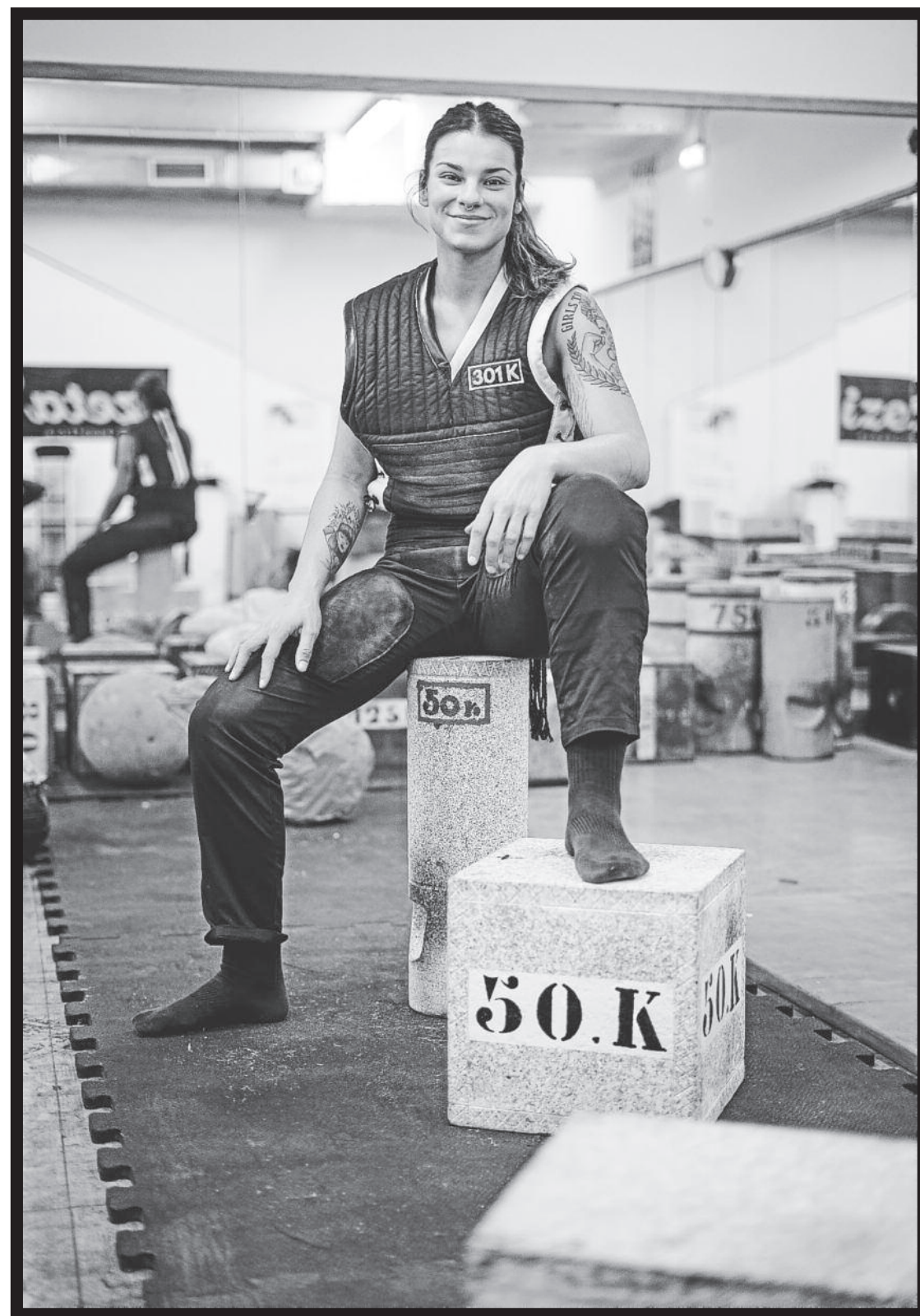
Umiltasunez hitz egiten du Lurrek, baina lehen txapelketan garaile irtetea ez dago edo-noren esku, eta ikasteko gogoia

eta lehiakortasuna soberan dituela argi erakusten du horrek. «Ez dut helburu zehatzik jarri harriarekin, baina ez naiz konformatzen edozerekin. Eskubaloian agian argiago ikusten da maila desberdinak daudela eta beti saiatu izan naiz ahalik eta maila onenera iristen, horretarako entrenatzen nuen. Eta harri jasotzen ere berdín egin nahi dut. Agian ez naiz onena izango, baina onenen artean egotea bai litzateke nire helburua. Ikusiko da lortzen dudán».

Lehen txapelketa hori amaituta, bigarrena ere martxan da jada Lurrentzat. Oraingoan 63 kiloko kubiokoarekin eta bolarekin aritu beharko du. «Askó aldatzen da, batez ere teknika aldetik. 50 kiloko harria aise altxatzen duzu, baina 63koarekin komeria gehiago izango dira», esan digu Lurrek, nahiz eta Joxe Ramon bere entrenatzaileak kontrakoa defendatzen duen.

«Harri jasotzearen %50 teknika da. Esaten badidazu harri handiekin ibiltzeko, garai batean perurenatarrak eta ibiltzen ziren bezala, ba kontua aldatu egiten da. Hor mutil handia behar da, indarra ere asko, baina mutiletan ere 150 kilotik beherako harriekin ibiltzeko teknika behar da batez ere. Teknika edukiz gero, indar gutxixeago izanda ere ongi moldatzen zara. Lurri gertatzen zaio adibidez. Teknika horren ondo hartu du, ezen 50 kiloko harria jaso (4 arroa) edo 63koa (5 arroa) ia ez du nabaritzen», azaldu digu Izeta Harri Eskolaren arduradunak.

Joseba Ostolazarekin batera –hark Aian dauka bere esko-

la-, Urola Kosta inguruan harri jasotzeak izan duen gorakadaren meritua berari eman behar zaio. Harro jakinarazi digu 20 kirolari dituela bere taldean, 15 mutil eta 5 neska.

JENDEAK JENDEA ERAKARRI

«Nik beti izan dut buruan eskola bat martxan jartzeko ideia. Gogoratzen naiz ni hasi

harriarekin bukatzen nuenean eskola jarriko nuela, nik ikasitakoa besteei erakusteko eta gure kirola aurrera ateratzeko. Azken batean, hor ibili garenok ez badugu hori egiten nork egingo du, ba?», jaurti du galdera Joxe Ramonek.

Hori bai, onartzen du hasieran ez zitzaiola neskentzako kirola iruditzen harri jasotzea. «Niri ez zait inoiz gustatu neskak kirol honetan ibiltzea, bularrengatik eta abar, iruditzen zitzaidan harria ez zela oso kirol egokia emakumeentzat. Baina gero eta kirol gehiagotan dabiltza neskak, eta niri ere atea jo zidaten iaz Lurrek eta Liernik, proba egiteko prest zeudela esanez. Bi Harri txapelketan emakumeak ere sartzea pentsatu genuen eta halaxe hasi ginen», gogoratu du lehen aldi hura.

Eta orain errealitatea da Egur Sporten azken txapelketan hamaika emakumek eman dutela izena, inoiz ikusi gabeko kopurua. «Lehen kirola egindako neskak dira, eta horrek asko esan nahi du. Kirola egindako neskak beldur gutxiago dauka harriari heltzeko. Indarrez ongi dabiltza, fisikoki ere bai, eta teknika pixka bat ikasiz gero harria jaso egiten dute. Ikusi da txapelketan zer azkar moldatu diren neska hauek maila txukuna emanez», nabarmendu du Izetak.

Lur ere pozik dago “kuadrilla” handitzen ari dela ikusita. «Whatsappeko taldea handitu dugu pixka bat. Hasieran Lierni eta biok hasi ginen, gero Maddi gehitu zen, gu baino gazteagoa, beste bi neska ere bai gero... Ea irauten dugun eta ez den pasoko zerbait bakarrik», eskatu du Errekondok aurrera begira. •

nintzen garaian, 1985 inguruan, harri jasotzen hasi nahi nuela eta ez zegoela ez eskolarik eta ez ezer. Hor ibili nintzen batera eta bestera, eta inork ezin zidan erakutsi. Gainera, gure kirola oso itxia izan da alde horretatik. Ez zen gustatzen besteei erakustea, garai bateko mentalitate horretan. Horregatik, argi neukan nik

Asier Aiestaran

Maitena Usabiaga Sarasua
Sexologoa eta psikologoa

Pentsatu al duzu noizbait zoriontsu izateko beldur zarela?

Nola liteke galdera hau egitea, ezta? Nola izango naiz, bada, zoriontsu izateko beldur; hori da guztiok bilatzen duguna, ez? Bada, zer nahi duzue esatea, nire jardunean askotan topatzen dudana errealitatea da hau, ondo eta lasai egoteko beldur garela askotan. Bai, bada-
kit, oso gogorra da hau esan eta onartzea, baita irakurtzea ere. Saiatuko naiz azaltzen.

Gai konplexua iruditzen zait, egia esatea nahi baduzue. Badago halako ezaugarri, mekanismo moduko bat, sufri-menduan eroso egotera eramaten gaituena. Kontradikzio bat dirudien arren, ezagutzen dugun lekuetan erosoago egoten gara leku berrietan baino, nahiz eta gauden lekuak sufrimendua ekarri. Eta ez naiz leku fisikoez ari, barneko prozesu eta gure harremanetan ditugun rolei buruz ari naiz. Mekanismo horiek aldatzen badi-tut, zein naiz orduan? Zer gertatuko da nirekin?

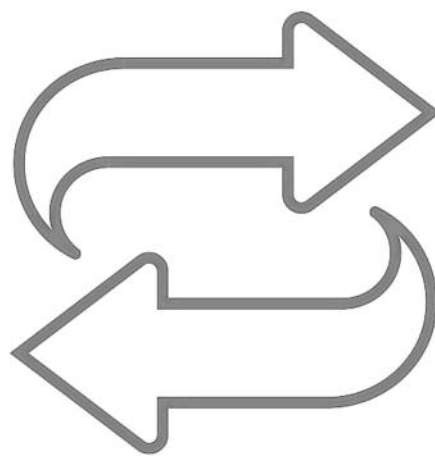
Gure biografian zehar mekanismoak ikasten eta errepikatzen goaz. Horietako asko haurtzaroan sortutakoak dira, topatzen ditugun bizipen eta egoerei aurre egiteko erabiltzen ditugu. Une askotan baliagarriak dira, gure burua zaintzen laguntzen digute eta batzuetan, bizirauten. Aurrera goazen heinean mekanismo askok berdin jarraitzen dute, ez dira eguneratzen eta hor dago gakoa. Gu aldatzen goazen heinean, gure moduek ere hala egitea ondo legoke, gu eta ingurua ez garelako inoiz berdinak, etengabe aldatzen goazelako. Honek sufrimendua ekartzen du gehienetan, gure estrategiak jada ez du-

telako balio eta noraezean topatzen dugu geure burua. Eta orain zer?

Demagun une horretan zerbait berriren bila joatea erabakitzen dugula; aldatzea, alegia. Bide horretan noraezean sentituko gara, galduta, deseroso, ezjakintasunak dakarren sentsazio guztiekin batera. Indartsu sentitzen bagara, bidean jarraituko dugu baina hala ez bada, gure mekanismo zaharrek atea joko digute eta berdiner a bueltatzeko tentazioa izugarria da, pozoia indarra. Berdina egiten badakigu; nahiz eta sufriarazi, jakin badakigu eta hortxe murgiltzen gara berriz ere. Eta horrelaxe, etengabe behin eta berriz jausten gara betiko jolasetan gora eta behera.

Egia da zoriontasuna zer den esatera ez naizela ausartzen, ez dut uste zerbait estatikoa denik. Eta era berean, aldatzen jakitea beharrezkoa dela iruditzen zait, malguak izateak laguntzen duela sentsazio hori izatera. Baita zeure buruarekin lasai sentitzeak ere, ulertua, nahiz eta aldaketak edonon topatu. Bestalde, pozoiarekiko dugun engantzea lantzea ezinbestekoa da, behin eta berriz geure burua zigortze-ra garamatzaten modu horiei amaiera emateko eta aldi berean, on egiten diguten gauzak esan eta egin ahal izateko. Horretarako ezinbestekoa da deserosotasun eta ziurgabetasunarekin dugun harremana eraldatzea, saldu diguten erosotasun faltsua ezbaian jartzea eta inguratzen gaituen ezjakintasunarekin topo egitea.

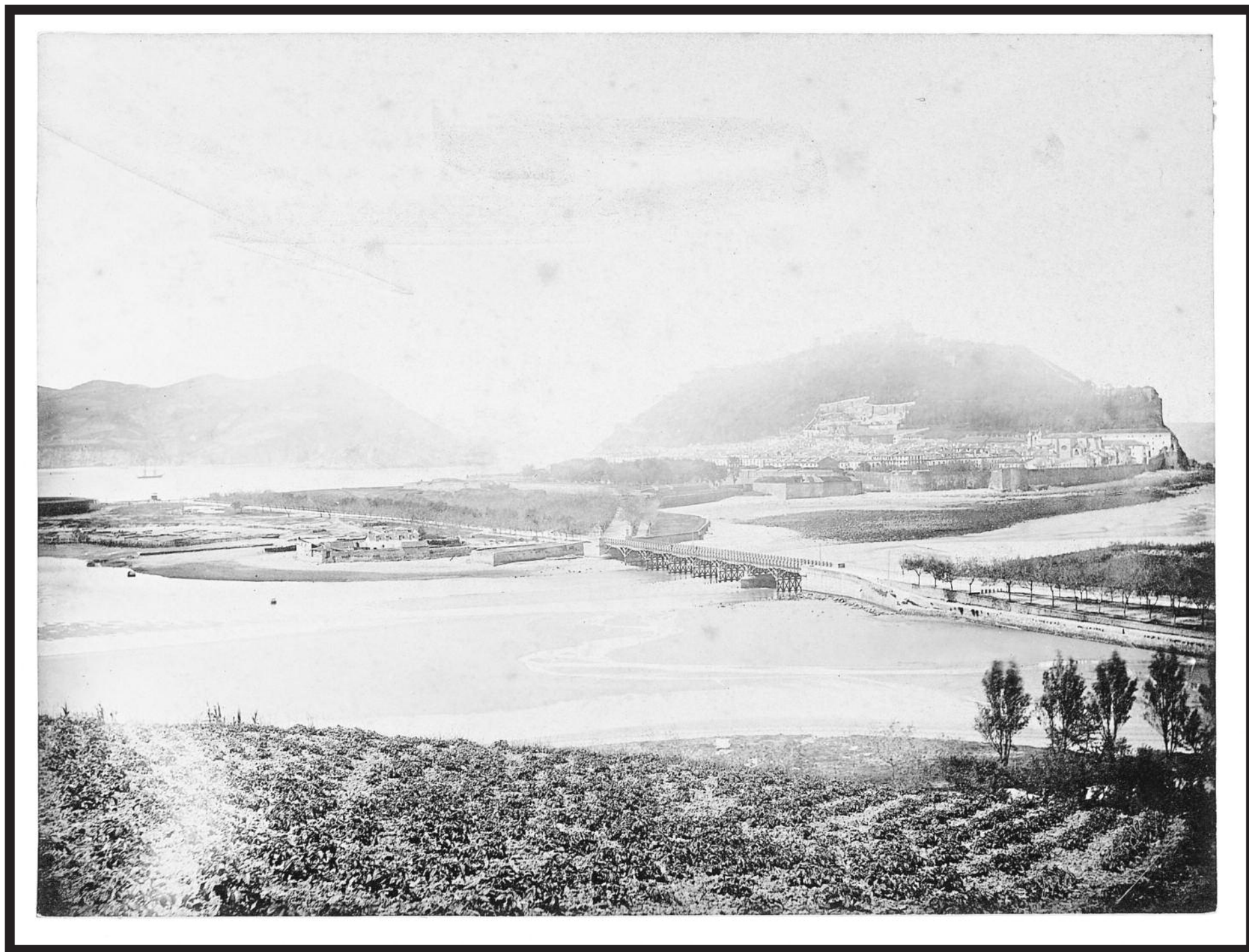
Aldatzeko gaitasuna eta ahalmena badugu, gure prozesuak bizitzeko, ikasten jarraitzeko grina, geure burua ezagutu eta haztekoa. Hau jakinda, ausartzen al zara zoriontsu izatera? •

Ezagutzen ditugun lekuetan erosoago egoten gara. GAUR8

BEHATXULOTIK

Juantxo EGAÑA

FARHAM MAXWELL LYTE. CENTRE CANADIEN D'ARCHITECTURE

DONOSTIA HARRESITUA

1860ko irudi hau ezagutzen diren Donostiaren lehen argazki panoramikoetako bat da. Gaur egunera arte grabatuak, marrazkiak eta olioak iritsi dira, baina argazki honek, denboraren poderioz itzaltzen joan den arren, hiri guztiz ezezagun eta harresitu batera garamatza. Harresiak 16 metroko altuera eta ia 280 metroko luzera zuen. Harresiz kanpo, Gipuzkoako hiriburua baserri eta paduren artean zegoen. 1863ko maiatza arte ez zen baimendu harresia eraistea hiria zabaltzeko. Irudi honen egilea Farham Maxwell Lyte argazkilari ingelesa izan zen, Pauetik gertu dagoen Banheras de Bigorran finkatu zena. Maxwell Lyte argazkilari polemikoa izan zen bere garaian; izan ere, negatibo bat aparte erabiltzen zuen zeruko hodeiak inpresionatzeko, argazkiari sakontasun handiagoa emanez. Gai hori 1855eko Parisko Nazioarteko Erakusketaren katalogoan jaso zen. Donostiaren lehen irudi panoramikoetako hau ez ezik, ezagutzen den Pasaiaren lehen argazkia ere Maxwell Lyterena da, 1858an egina.

GAUR8 ireki gure leihoa

